

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Zdeněk Neužil

Narovnání v trestním řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Lukáš Bohuslav, Ph.D.

Katedra: Trestní právo

Datum vypracování práce: [10. 06. 2019]

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 167 928 znaků včetně mezer.

.....

Zdeněk Neužil

V Praze dne 10.6.2019

Poděkování

Mé největší poděkování patří JUDr. Lukáši Bohuslavovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení a vstřícnost, které mi pomohly diplomovou práci dokončit.

Rád bych poděkoval i mé mamince Ing. Evě Neužilové za její neocenitelnou podporu. Mé poděkování patří i mé drahé sestře Bc. Kateřině Neužilové za její laskavou pomoc a trpělivost zejména při úpravách formálních náležitostí této práce. Rád bych dále poděkoval svému dobrému příteli a praktikujícímu advokátovi Mgr. Jonáši Kučerovi za užitečné rady a podněty z praxe, kterými mi pomohl k lepšímu uchopení a porozumění některých částí zpracovávané problematiky, jakož i jeho pomoc při výběru tématu mé diplomové práce. Chtěl bych poděkovat i Bc. Veronice České za její pomoc s překlady z norského jazyka a konzultaci tamních reálií vztahujících se nejen k mimosoudnímu řešení sporu a justičnímu systému. Rád bych poděkoval také Veronice Kaplanové za nesčetné konzultace všemožné právní problematiky a celkovou podporu, a to nejen při vypracovávání této práce, ale i v průběhu celého studia, kdy mi byla neocenitelným partnerem při přednáškách, cvičeních i při společném samostudiu. Můj vděk patří i Mgr. Petře Žampové, která se během náročné realizace této práce pečlivě starala o mou duševní a tělesnou kondici. A konečně musím ocenit i svého dobrého přítele Bc. Jaroslava "Tauruse" Šedu za jeho moudré rady.

V neposlední řadě patří poděkování také mé rodině a přátelům za trpělivost a pochopení, které projevíli v průběhu mého studia a zejména v průběhu realizace diplomové práce.

Abstrakt

Tato diplomová práce řeší problematiku narovnání v trestním řízení. Narovnání je institut trestního práva, který řadíme mezi takzvané odklony v trestním řízení. Odklony rozumíme alternativy ke standardnímu průběhu a výsledku trestního řízení. Narovnání bylo do českého právního řádu zavedeno novelou trestního řádu zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 9. 1995.

Podstatou narovnání je odstranění konfliktu, ke kterému došlo v důsledku spáchaného, méně závažného, trestného činu, kterým došlo k pokřivení vztahů mezi pachatelem a poškozeným. V praxi dochází k narovnání uzavřením dohody mezi obviněným a poškozeným, která je schválena a je zastaveno trestní stíhání proti obviněnému.

Název práce v originálním jazyce: Narovnání v trestním řízení

Klíčová slova: Narovnání; urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným; schválení narovnání, odklony v trestním řízení; trestní řád; restorativní justice

Abstract

This diploma thesis addresses issues of the institute of settlement in. The institute of settlement is one of the diversions in criminal proceedings. Diversions (divergences) in criminal proceedings are construed as special types of criminal proceedings, alternative to standard hearing of a case in main trial, within which the criminal case can be settled. The institute of settlement was incorporated into the Czech Criminal Procedure Code by the amendment n. 152/1995 Sb., that became effective on 1st September 1995.

The essence of the institute of settlement is a conclusion of an agreement between the accused person and the damaged person. Such agreement is then approved and the criminal prosecution against the accused person is therefore terminated. It is thus achieved the settlement and elimination of the confrontation which was caused as a result of the committed crime between the accused person and the damaged person concerned.

Title: Settlement in criminal proceedings

Key words: Settlement; settlement of the confrontation between the accused person and the damaged person; approval of the settlement; diversion in criminal proceedings; Code of criminal procedure; restorative justice

Obsah

Úvod	9
1 Základní principy a zásady	12
1.1 Koncepce trestní justice	12
1.1.1 Vymezení retributivní justice	14
1.1.2 Vymezení Restorativní justice	15
1.2 Koncept racionalizace trestní justice	16
1.3 Zásada rychlosti a hospodárnosti řízení	17
1.4 Zásada oportunity	19
1.5 Probace a mediace	20
1.6 Shrnutí	24
2 Odklony v trestním řízení	25
2.1 Obecně o odklonech	25
2.2 Vymezení odklonů	25
2.3 Odklony v českém právním řádu	30
2.4 Podmíněné zastavení trestního stíhání	30
2.4.1 Podmíněné odložení návrhu na potrestání	33
2.5 Narovnání	34
2.5.1 Rozhodnout o odložení věci za současného schválení narovnání	34
2.5.2 Odložení návrhu na potrestání za současného schválení narovnání	34
2.6 Dohoda o vině a trestu	35
2.7 Trestní příkaz	37
2.8 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého	39
2.9 Shrnutí	41
3 Narovnání v trestním řízení	43
3.1 Podmínky aplikace narovnání	43

3.1.1	Řízení o přečinu	44
3.1.2	Souhlas obviněného a poškozeného	45
3.1.3	Prohlášení obviněného o spáchání skutku.....	47
3.1.4	Úhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení	48
3.1.5	Složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů	52
3.1.6	Dostatečnost vyřízení věci rozhodnutím o schválení narovnání	55
3.1.7	Výslech obviněného i poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnání	58
3.2	Řízení o schválení narovnání.....	58
3.3	Specifika narovnání v řízení ve věcech mladistvých a v řízení proti právnickým osobám.....	62
3.3.1	Narovnání v řízení ve věcech mladistvých	62
3.3.2	Narovnání v řízení proti právnickým osobám.....	63
3.4	Využití narovnání v praxi.....	64
3.5	Úvahy de lege ferenda	64
3.6	Shrnutí	69
4	Srovnání s právní úpravou Norského království	70
4.1	Shrnutí	72
Závěr.....		74
Seznam použitých zkratk v textu		75
Použitá literatura a další prameny		77
Monografie, učebnice, komentář		77
Odborné články, periodika		78
Právní předpisy		79
Důvodové zprávy.....		80
Ostatní.....		81

Judikatura	81
Internetové zdroje	82
Přílohy	84
Příloha 1	84
Příloha 2.....	84
Příloha 3.....	85
Příloha 4.....	86
Příloha 5.....	87
Příloha 6.....	88
Příloha 7.....	89

ÚVOD

Narovnání je institut trestního práva procesního, který je řazen mezi takzvané odklony v trestním řízení. Odklony v trestním řízení vycházející z koncepce restorativní justice. Tento koncept trestní justice se zaměřuje spíše na obnovu poměrů narušených spáchaným protiprávním jednáním než na pouhou represí. Zároveň představují odklony v trestním řízení jeden z prostředků racionalizace trestní justice. Racionalizace trestní justice má za cíl pozitivně působit na nízkou efektivitu trestního řízení, jeho zdlouhavost, ne hospodárnost a s tím související přetíženost celého systému trestní justice.

Samotná podstata narovnání spočívá v dosažení dohody mezi obviněným a poškozeným při současném naplnění zákonných podmínek. Tato dohoda následně vyžaduje schválení, které vyvolává procesní důsledky v podobě zastavení trestního stíhání obviněného a konečného vyřízení trestní věci.

Úprava narovnání je v trestním řádu legislativně upraveno v hlavě XX., oddílu čtvrtém, § 309 až 314 T. Do trestního práva bylo narovnání zavedeno novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1.9.1995. Tato novela vychází ze zásad restorativní justice a zavedla do právního řádu nové alternativy k typickému průběhu trestního procesu. Zákonodárce tak činil zejména v reakci na strmý nárůst kriminality po roce 1989 ve spojení s neefektivitou a nežádoucími důsledky nepodmíněného trestu odnětí svobody u některých typů, zejména méně závažné, trestné činnosti. Velkou novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. bylo rozšířeno oprávnění rozhodovat o schválení narovnání také na státního zástupce, který tak mohl činit ve stádiu přípravného řízení. V původní úpravě byl ke schválení narovnání oprávněn pouze soud, který tak činil v přípravném řízení na návrh státního zástupce, což bylo do jisté míry neefektivní. Ovšem ani touto novelou nedošlo k výraznějšímu nárůstu v užívání narovnání v trestním řízení.

Přijetím zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, došlo k rozšíření možnosti využití narovnání i do řízení ve věcech mladistvých, neboť zákon v ustanovení § 69 stanoví, že v trestních věcech mladistvých lze použít aplikaci narovnání a pro odkazuje na příslušná ustanovení trestního řádu. Tento zákon v případě trestních věcí mladistvých předpokládá užívání veškerých možných alternativ k standartnímu projednání trestní průběhu trestního řízení a zejména k ukládání trestních opatření. Zároveň jsou v těchto řízeních, vzhledem k jejich povaze, více reflektovány principy restorativní justice a podmínky k užití různých alternativních postupů jsou mnohem příznivější. Navzdory těmto předpokladům, dochází k užití narovnání v trestních věcech mladistvých zcela výjimečně,

prakticky vůbec. Další rozšíření možnosti užití narovnání v trestním řízení přišlo s novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004 Sb., která přinesla rozšíření do zkráceného přípravného řízení, když zavedla možnost odložení věci za současného schválení narovnání. Toto specifická úprava bývá někdy uváděna jako další samostatný typ odklonu.

A konečně byl okruh trestných činů, na které lze aplikovat narovnání rozšířen novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 41/2009 Sb., která byla přijata v návaznosti na přijetí nového trestního zákoníku, zákona č. 40/2009 Sb. S účinností od 1.1.2010 byla trestním zákoníkem nově zavedena kategorizace trestných činů. Narovnání bylo nově možné aplikovat na přečiny namísto původních všech trestných činů s trestní sazbou nepřevyšující pět let odnětí svobody. Tím se fakticky rozšířila možnost aplikace na všechny nedbalostních trestných činy a nikoli pouze ty s horní hranicí trestní sazby pěti let. Ani toto rozšíření však nemělo na četnost užití narovnání v trestním řízení výrazný vliv. Lze tedy konstatovat, že i přes veškeré uvedené novelizace a rozšiřování možnosti užití, zůstává narovnání v trestním řízení marginálním institutem.

Hlavním cílem této práce je poskytnout ucelený pohled na právní úpravu odklonů, a to s důrazem na detailní analýzu narovnání v trestním řízení a kritické zhodnocení jeho stávající právní úpravy. Podstatou práce je dále nejen přiblížit institut narovnání v trestním řízení laické veřejnosti, ale i demonstrovat jeho jednotlivé atributy a nedostatky odborníkům z praxe.

Diplomová práce je přehledně členěna do čtyř kapitol. První kapitola přibližuje základní teoretická východiska a principy, které umožnily vznik odklonů. Uvádím jejich charakteristické znaky a funkce vzhledem k narovnání a odklonům obecně. Rovněž rozvádím postavení odklonů z hlediska některých základních zásad trestního řízení. Cíl této kapitoly proto spočívá zejména v uchopení problematiky v širším kontextu a porozumění účelu, za kterým byly odklony do trestního řádu zavedeny a které by měly v praxi plnit.

Ve druhé kapitole se zaměřuji na samotný pojem odklonu, jeho vymezení a historický vývoj. Dále upozorňuji na nejednoznačné pojetí tohoto pojmu, se kterým je možné se v odborných kruzích setkat, a uvádím další členění, se kterými někteří autoři přicházejí. Tyto pasáže ovšem nemají ambici poskytnout vyčerpávající přehled stávajících definic odklonu v trestním řízení, natož pak snad podání vlastní, všeobecně platné definice odklonu, což ostatně dost možná ani nelze. Nicméně považuji za vhodné úvodem přiblížit samotný vývoj vnímání pojmu odklonu v trestním řízení, jeho podrobnou analýzu a poté uvést alespoň základní definice pojmu odklon v trestním řízení tak, jak tyto uvádí významní teoretici oboru trestního

práva. Druhá polovina této kapitoly se poté zabývá jednotlivými odklony v českém trestním právu. U každého odklonu považuji za důležité nastínit jeho podstatu a nastínit jeho vývoj a úpravu v českém právu, včetně statistiky četnosti užívání.

Předmětem třetí kapitoly je pak samotný institut narovnání v trestním řízení, který je zde podrobně rozebrán. Po teoretickém vysvětlení následují analýzy jednotlivých zákonných podmínek, které musí být naplněny, aby bylo možné narovnání v trestním řízení aplikovat. Účinnou právní úpravu narovnání jsem se u jednotlivých podmínek snažil doplnit také o stručný nástin vývoje a judikaturu. Vzhledem k marginálnímu využívání narovnání, jsou i zásadní rozhodnutí týkající se narovnání v judikatuře spíše výjimečná. Nejčastějším zdrojem poznatků v této části mi byl komentář k trestnímu řádu a důvodové zprávy k jeho jednotlivým novelám. Současně uvádím specifika v řízeních ve věcech mladistvých a v řízeních proti právnickým osobám. Ke konci této kapitoly se pokouším o kritické zhodnocení současné právní úpravy a analýzu jejich nedostatků. Úplným závěrem se poté v úvahách *de lege ferenda* zamýšlím nad možnou optimalizací právní úpravy, která by ústila především ve větší využití narovnání v praxi.

Ve čtvrté a zároveň poslední kapitole této práce se věnuji popisu a následné komparaci s právní úpravou v Norském království. Navzdory specifikům právních prostředí a značným rozdílům v uplatňování zásady oportunitity a prvků restorativní justice, zastávám názor, že takový popis fungující právní úpravy v cizím státě a komparace s českou právní úpravou je velmi přínosná a není v určitých ohledech vyloučena možnost inspirace například při úpravě institutu narovnání v plánovaném novém trestním řádu.

Text práce vychází z právní úpravy účinné ke dni 1.únoru 2019.

1 ZÁKLADNÍ PRINCIPY A ZÁSADY

Narovnání v trestním řízení představuje jeden z tzv. odklonů v trestním řízení. Tyto alternativní způsoby vyřízení trestních věcí jsou projevy zejména koncepce modelu restorativní justice s ní související racionalizace trestní justice, neboť právě odklony v trestním řízení představují prostředky této racionalizace.

Vzhledem k tomu, že institut narovnání v trestním řízení je třeba vnímat v širším kontextu a ve všech souvislostech, jsou následující pasáže této kapitoly věnovány teoretickým východiskům, modelovým koncepcím, principům a zásadám vztahujícím se k samotnému institutu, případně jeho hrající podstatnou roli při jeho vzniku a vývoji.

K poskytnutí uceleného obrazu a naplnění cílů této práce je proto důležité tyto východiska, koncepce a principy pojmenovat a podrobně rozebrat, neboť právě ony samotný institut utváří a definují.

1.1 Koncepce trestní justice

Odklony v trestním řízení se řadí mezi procesní trestní alternativy vycházející z principů takzvané restorativní justice (*restorative justice*). Koncepce trestní justice se trestněprávní nauce užívá zejména v souvislosti s širším označením pro právní a institucionální rámec, ve kterém dochází k regulaci vyřízení trestních věcí, tzn. „*toho fragmentu společenských vztahů, kde se uplatní normy trestního práva hmotného*¹“. Tedy souboru společenských vztahů (zájmů, hodnot), v teorii též označovaným jako právní statky.² Předmětem jsou trestně procesní vztahy upravující trestní řízení.

Charakteristické rysy konceptu do jisté míry kontrastují s převážně represivními prvky trestní spravedlnosti v pojetí retributivní.

Obě tato pojetí trestní justice pracují se základní koncepcí názoru, že spáchání trestného činu narušuje stav rovnováhy vztahů mezi lidmi. Retributivní justice je založena na myšlence, že náprava činu spočívá v omezení se na újmu pachatelů, zatímco restorativní justice k nápravě směřuje komplexněji prostřednictvím pozitivně definovaných kroků.

Snaha o vytvoření nového směru v koncepci trestní spravedlnosti vycházela z názoru, že tradiční trestní právo vyčerpalo své možnosti. Ve většině zemí stále narůstal počet uvězněných osob, věznice byly přeplněné. K převýchově pachatelů nedocházelo a výkon

¹ cit. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, s. 15.

² ŠÁMAL, Pavel, Oto NOVOTNÝ, Tomáš GRÍVNA, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 31.

trestu odnětí svobody navíc často přináší řadu nežádoucích efektů jako například negativní vliv vězeňského prostředí na osobnost odsouzeného, přerušení jeho pozitivních sociálních vazeb a stigmatizace. Zvyšující se kriminalita jde ruku v ruce se zvyšujícími se náklady na vězeňství, které nezanedbatelně zatěžují státní rozpočty. Zejména v druhé polovině 20. století se začíná stále častěji hovořit o krizi trestu odnětí svobody. Právě v této době vzniká celospolečenská poptávka po alternativních způsobech řešení trestních věcí, která dává prostor vzniku nové koncepce trestní justice (politiky) a právě v reakci na tyto fenomény se začínají v 80. letech 20. století nejprve v USA a Kanadě, brzy poté i v západní Evropě (zejm. ve Skandinávii) postupně prosazovat prvky konceptu restorativní justice.³ Do českého právního prostředí pronikají tyto prvky postupně o něco později, v 90. letech 20. století. Reálná míra pronikání moderních trendů do českého justičního systému, však není tak progresivní jako je tomu například ve Skandinávii. Obecně lze konstatovat, že „*trestní justice v České republice je založena na tradičním kontinentálním trestním procesu a na poměrně rigidní hmotně a procesní úpravě. Tato úprava poskytuje jen omezený prostor soudcům, státním zástupcům a policejním orgánům pro volnou úvahu při hledání nejvhodnějších postupů při řešení trestních věcí nejen v zájmu státu, ale i obětí a pachatelů*“⁴.

Bylo by však nesprávné považovat koncept restorativní justice za celistvý a kompaktní systém. Ačkoli je ve svých charakteristických znacích odlišný, nelze jej považovat za kompletní negaci a protipól klasického modelu trestní justice. Představuje spíše určitý paralelní systém, působící vedle klasického modelu trestní justice nebo v mnoha směrech trestní justici doplňující. Cílem by měla být snaha o co nejlépe nastavené propojení obou konceptů, tak aby byly vytvořeny a nastaveny příznivé podmínky k nejefektivnějšímu fungování justičního systému.

„*Objektivně však lze připustit, že přílišné uvolnění nebo upuštění od klasických zásad trestní politiky a justice by přineslo velké nebezpečí pro společnost. Nenastala tedy doba pro úplné opuštění zásad tradičního trestního procesu, po kterém volají někteří zastánci restorativní justice*“⁵

³ VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, s. 6.

⁴ cit. KARABEC, Zdeněk. *Koncept restorativní justice*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 17.

⁵ cit. KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 7.

1.1.1 Vymezení retributivní justice

Retributivní nebo též trestající justice je charakteristická svou orientací na trest. Jedná se o klasický model trestní justice, který se soustředí primárně na potrestání pachatele. Za spáchaný zločin je třeba pachateli způsobit adekvátní újmu. Model pohlíží na spáchaný trestný čin primárně jako na újmu způsobenou státu (reprezentujícímu společenství).

Tento pohled na trestný čin v koncepci retributivní justice optimálně vystihl Sotolář: *„V pojetí tradičního modelu odplatné neboli trestající (retributive) justice byl, a doposud do značné míry stále je, primární obětí trestného činu stát. Všechny síly a prostředky jsou soustředovány na ochranu státu (společnosti, kterou reprezentuje), před pachateli, kteří ohrožují veřejný zájem. Konkrétní oběti je přisuzováno spíše pasivní postavení, takže se výkonu trestní justice zúčastňuje jen v poměrně malém rozsahu a pouze v souvislosti s uplatněním nároku na náhradu škody.“*⁶

Retributivní justici lze dále vymežit pomocí znaků, jež jsou pro tuto koncepci typické. Jedná se zejména o tyto:

- zločin je definován jako újma způsobená státu
- pozornost je soustředěna na zavržení a odsudek, vycházející z viny minulosti
- pravidlem je adversární nebo inkviziční proces
- způsobení újmy jako prostředek potrestání a prevence recidivy
- spravedlnost garantovaná právem na spravedlivý proces
- potlačení přirozené podstaty zločinu, delikt je chápán jako konflikt mezi jednotlivcem a státem
- jedna sociální nespravedlnost je nahrazena jinou
- dotčené sociální společenství je odsunuto stranou a je abstraktně- formálně zastupováno státem
- stimulace kompetitivních individualistických hodnot
- stát vystupuje proti pachateli a opomíjí či nezdůrazňuje práva oběti
- pachatel je pasivním objektem procesu
- odpovědnost pachatele za čin vede k jeho potrestání

⁶ cit. SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 8.

- zločin je definován formálně právními termíny, nejsou zohledněny morální, sociální a ekonomické aspekty
- dluh či závazek není vůči konkrétní oběti, ale vůči abstraktnímu státu a společnosti
- trvalá či dlouhodobá stigmatizace pachatele
- minimální nebo žádný ohled na projev lítosti a pokání pachatele
- výsledek trestní věci je závislý na aktivitě profesionálů (policisté, soudci, obhájci)⁷

1.1.2 Vymezení Restorativní justice

Restorativní nebo též obnovující justice⁸ soustředí svou pozornost spíše na obnovu *původního stavu* (též *předchozích poměrů*) než na pouhé potrestání pachatele. Podstatou spravedlnosti v koncepci restorativní justice je obnovení rovnováhy a snaha o narovnání vztahů pokřivených protiprávním jednáním. Na spáchaný trestný čin je více nahlíženo jako na zásah do sociálních vztahů, na jehož řešení by se měli podílet přímo zainteresované strany (tj. subjekty sociálního vztahu zásahem narušeného). Důraz je kladen právě na obnovu hodnot a narušených sociálních vztahů.

Odlišnosti od původní klasické trestněprávní koncepce lze spatřovat i v odlišném vnímání samotného pachatele. Charakteristická je snaha přivést pachatele k převzetí odpovědnosti za svůj protiprávní čin. Koncept tuto odpovědnost neomezuje pouze na odpovědnost trestněprávní, ale také skutečnou osobní odpovědnost, která předpokládá, že si pachatel uvědomil následky svého jednání, uznal svou vinu a přijmul svůj trest. V trestání je pak akcentováno, aby naplňování trestní spravedlnosti prostřednictvím uloženého trestu mělo ozdravný a transformativní účinek, tak, aby nebyla pachatelem dále páchána trestná činnost.

Odlišnost lze spatřovat nejen ve vnímání osoby pachatele, ale také v postavení poškozeného. Dochází k přehodnocení postavení poškozeného, kterému je přisuzována větší relevance a podstatnější role během řízení. Důraz je kladen také na aktivnější zapojení poškozeného v trestním řízení než je tomu v tradičním konceptu retributivní justice. Ke změně postavení poškozeného dochází v důsledku přehodnocení tradičního vnímání trestného činu, kdy reálná újma sice nastává poškozenému, ale na jeho místo v trestním řízení vstupuje stát v pozici garanta hodnot a spravedlnosti, jakožto primární oběť konfliktu mezi pachatelem

⁷ VĚTROVEC, Vladislav, Libor NEDOROST, Jana OTOUPALÍKOVÁ. *Restorativní a retributivní justice*. Brno: PedF Muni, 2005.

⁸ ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 3509 nebo Sotolář, 2000, opak., s. 9.

a poškozeným. Koncept restorativní spravedlnosti toto vnímání překonává a do popředí staví konflikt mezi pachatelem a poškozeným. Působení veřejné moci je primárně soustředěno na řádné prokázání spáchání trestného činu a mocenské potrestání činu, avšak jen okrajově na *eliminaci* (vyřešení, urovnání) konfliktu mezi pachatelem a poškozeným.

Mezi instituty restorativní spravedlnosti jsou mimo *odklony* dále řazeny *mediace*, *probace* a *alternativní tresty*. Jako alternativní tresty označujeme „*takové tresty, které umožňují pachateli uložit jiný trest než klasický nepodmíněný trest odnětí svobody.*“⁹. Například současný trestní zákoník zavedl při vstupu v účinnost do českého právního řádu dva nové alternativní tresty – trest domácího vězení (§60 TZ) a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce (§ 76 TZ). I na tomto případě lze pozorovat stále se rozvíjejícím trend v užívání prvků restorativní justice. Za zmínku dále stojí, že trest obecně prospěšných prací (§ 63 TZ), který je typickým alternativním trestem vycházejícím z koncepce restorativní justice, přibyl do českého trestního práva novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. Tedy stejnou novelou, která zavedla do trestního řádu i institut narovnání. Zajímavostí je pak, že obdobně jako u pojmu „odklonů“, ani v případě pojmu „alternativní trest“ trestní předpisy tento pojem neznají.

1.2 Koncept racionalizace trestní justice

Trestní proces se „*postupem vývoje potýká s vážnými problémy. Jedná se především o nízkou efektivitu trestního řízení, jeho zdlouhavost, přetíženost orgánů trestní justice, a nehospodárnost.*“¹⁰ Ve snaze o řešení těchto problémů jsou zákonodárcem do trestního řádu zaváděny tzv. *racionalizační prostředky* (prostředky racionalizace trestní justice). V českém právním prostředí mezi tyto racionalizační prostředky, které přispívají k snížení nákladů a délky trestního řízení, patří zejména alternativní způsoby řízení, odklony¹¹ nebo institut spolupracujícího obviněného (§ 178a TrŘ).

V roce 1997, činila průměrná doba mezi zahájením trestního stíhání a vydáním rozsudku 629 dní, přičemž v 80% případů se doba pohybovala mezi 72 a 1309 dny. V roce 2017 již tato doba v průměru představovala 76 dní, kdy 80% případů spadalo do rozmezí 12 až 417 dní. V roce 2006 ještě průměrná doba činila 122 dní, ovšem v následujících 10 letech již

⁹ Sotolář, 2000, opak. cit., s. 468.

¹⁰ MUSIL, Jan. *Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení*. 1. Novátorské legislativní návrhy českého Ministerstva spravedlnosti [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=34656&doctype=ART>

¹¹ pozn. Případně *trestní příkaz a odklony v trestním řízení*, jelikož na zařazení trestního příkazu mezi odklony nepanuje mezi odbornou veřejností jednoznačná shoda.

v průměru nepřekročila 100 dní a pohybovala se konstantně mezi maximem 90 dny v roce 2007 a minimálním průměrem 62 dny z roku 2013. Mezi lety 2015 a 2017 osciloval průměr meziročně mezi 75 a 77 dny, z této dlouhodobé konzistence lze dovodit dosažení relativního ustálení průměrné doby mezi zahájením trestního stíhání a vydáním rozsudku v trestní justici.¹²

1.3 Zásada rychlosti a hospodárnosti řízení

Významné postavení mezi zásadami trestního práva má právo na spravedlivý proces, které je zakotveno v čl. 36 a násl. LZPS a v čl. 6 ÚSLP. Naplnění práva na spravedlivý proces pak úzce souvisí se zásadou rychlosti řízení. Ta vyjadřuje dle § 2 odst. 4 trestního řádu požadavek, aby byly trestní věci projednávány v přiměřené době a bez zbytečných průtahů. Tento požadavek je rovněž obsažen v ustanovení § 5 odst. 2 zák. ZSaS a zejména v čl. 38 odst.2 LZPS. Požadavek na rychlost jednání je stanoven i v čl. 9., 10. a 14. Mezinárodního paktu o občanských právech¹³. Výrazné porušení zásady rychlosti řízení pak představuje „zásah do práva na spravedlivý proces a může být, v extrémních případech, porušením tohoto práva ve smyslu čl. 38 odst. 1 LZPS a čl. 6 odst.1 ÚSLP se všemi důsledky z toho vyplývajícími.“¹⁴ Věcných důvodů pro důsledné lpění na rychlém a efektivním trestní řízení existuje několik. Nejdůležitější z těchto důvodů shrnuje Musil:

Preventivní účinek

Preventivní účinek rychlého trestního postihu - z kriminologického hlediska se jedná zejména o preventivní účinek rychlého trestního postihu. Trest následující co nejdříve po spáchaném deliktu má nejvyšší účinek z pohledu generální prevence a zároveň nastavuje optiku, jakou veřejnost vnímá justiční systém. Veřejnost se názorně přesvědčuje o tom, že policejní a justiční systém funguje. Takový účinně a správně fungující systém má nepopíratelně *kriminoinhibitivní* (brzdící) účinek na potenciální pachatele. Naopak vlekoucí se soudní procesy demonstrují neschopnost a nemohoucnost státních orgánů při zajišťování spravedlnost, což vede k obecnému poklesu jejich autority.

Působení na oběť trestného činu

¹² Srovnej. Příloha č.1, zpřístupněno z policejních a justičních statistik https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en.

¹³ pozn. Pakt svým obsahem navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv.

¹⁴ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 127.

Z viktimologického hlediska je rychlost trestního postihu pachatele velmi důležitá pro oběť trestného činu. Rychlý a účinný proces, který vede k vyřešení trestní věci, přispívá k její rehabilitaci, ať již psychické, nebo materiální (odškodnění). Naopak zdlouhavé a neúčinné trestní řízení působí na oběť zpravidla negativně, může v oběti vyvolávat pocity nespravedlnosti a křivdy. Průběh dlouhého trestního řízení navíc může oběť traumatizovat, neboť je vystavena delší dobu trvajícím stresujícím účinkům trestního řízení a nejistotě o jeho konečném výsledku. Dlouhodobý nucený kontakt s formalitami trestního procesu (opakované výslechy, rekognice apod.), případně i s pachatelem může u oběti způsobit tzv. sekundární viktimizaci (druhotné zraňování). Jako sekundární viktimizace je označován „proces, během něhož se oběť trestného činu, stane obětí znovu – tentokrát trpí zejména psychicky. Důvodem může být právě zdlouhavý a náročná proces nebo typicky zájem média či stigmatizace oběti“¹⁵. (od jako sekundární viktimizace.

Negativně ovlivnění množství a kvalitu důkazů

Při déletrvajícím řízení dochází k postupnému snižování vypovídací hodnoty důkazů.

Negativní působení na obviněného

Trestní řízení pravidla vystavuje obviněného silnému psychickému a sociálnímu tlaku. Obzvláště tíživé účinky, jak dokládají i některé penologické výzkumy, má zejména výkon vazby. Navíc, v případech, kdy dojde k obvinění nevinné osoba, které nelze nikdy stoprocentně vyloučit, je třeba usilovat o to, aby bylo řízení spolu s negativními účinky z něho vyplývajícími, co nejrychleji skončeno a nevinná osoba se tak mohla vrátit do zpět do normálního života. Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře pojmenovává to, co obviněný zažívá při průtazích v trestním řízení, jako „stav úzkosti, mrzutosti a nejistoty“¹⁶, který je pro obviněného natolik tíživý, že zasluhuje, aby mu provinivší se stát poskytl finanční zadostiučinění.¹⁷

Mimo tyto, výše uvedené negativní důsledky, je zdlouhavé trestní řízení samozřejmě neehospodárné. Nehospodárnost spočívá zejména v nadměrném zatížení justičního systému. U zdlouhavých a neehospodárných řízení dochází k odčerpání pracovních kapacity a neefektivnímu zvyšování nákladů. Rychlost, efektivita a hospodárnost trestní justice jsou naplňovány prostředky racionalizace trestní justice (více v 1.2 Koncept racionalizace trestní justice). Problematickým se z hlediska hodnocení a vnímání fungování justice veřejností

¹⁵ cit. VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, s.72 - 81.

¹⁶ Rozhodnutí ESLP: CASE Riccardi Pizzami v. Italy - Application no. 62361/00.

¹⁷ MUSIL, Jan. Rychlost trestního řízení. Brno, Ústavní soud České republiky.

může jevit skutečnost, že společnost nejčastěji vnímá efektivitu a rychlost trestní justice skrze mediálně známé a mnohdy poměrně složité a zdlouhavé případy¹⁸.

1.4 Zásada oportunity

Odklony v trestním řízení většinou představují výjimky z, v trestním právu dominantních, obecných zásad legality a oficiality. Tyto zásady mají blízce shodnou podstatu a úzkou souvislost, kdy zásada legality bývá vykládána ve spojitosti se zásadou oficiality nebo jako její speciální projev.¹⁹

Zásada oficiality je formulována v ustanovení § 2 odst. 4 TrŘ a ukládá orgánům činným v trestním řízení postupovat *ex officio* (z úřední povinnosti), pokud zákon nestanoví něco jiného. Zásada oficiality tak „představuje garanci rovnosti lidí před zákonem. Ze této zásady ovšem vyplývá nejen právo, ale i povinnost orgánů činných v trestním řízení provést určitý úkon, jsou-li dány zákonné podmínky pro jeho provedení a to bez ohledu na stanovisko a postavená dotčených osob“²⁰. Ačkoli se jedná o vůdčí zásadu, zná trestí řád několik případů, které bývají v teorii označovány jako výjimky ze zásady oficiality. Mezi tyto výjimky jsou, mimo již zmíněné odklony, řazeny dále postup podle ustanovení § 172 odst. 2 písm. a) až c) TrŘ, který stanoví oprávnění státního zástupce ve stanovených případech²¹ trestní stíhání zastavit nebo postup podle ustanovení § 159a odst. 3 a 4 TrŘ, který umožňuje státnímu zástupci věc odložit, je-li trestní stíhání neúčelné vzhledem k okolnostem uvedeným v § 172 odst. 2 písm. a) či b) TrŘ nebo v případě, že z výsledků prověřování vyplývá, že nastaly okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 písm. c).²²

Zásada legality je vyjádřena v ustanovení § 2 odst. 3 TrŘ, podle něhož je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, pokud zákon nebo vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Tato povinnost pro státního zástupce vyplývá i z ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., zákon o státním zastupitelství. Státní zástupce však může osobu stíhat pro spáchání trestného činu, jen jestliže jsou splněny zákonné důvody pro takový postup. Jinými slovy toto znamená, že povinnost stíhat trestné činy a

¹⁸ pozn. v ČR například kauza Rath nebo trestní řízení s Lukášem Nečesaným.

¹⁹ Jelínek, 2010, opak., s. 119.

²⁰ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 118.

²¹ pozn. podle písm. a) je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede; nebo dle písm. b) není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci; anebo podle c) není-li prokázáno, že skutek spáchal obviněný.

²² Šámal, 2013, opak., s. 25.

postupovat *ex officio* (z úřední povinnosti) musí být v souladu se zásadou stíhání jen ze zákonných důvodů (srov. s § 2 odst. 1 TrŘ).²³

Zejména takzvané ryzí odklony (viz. níže), tedy instituty narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání (včetně podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení) a odstoupení od trestního stíhání mladistvého představují projev zásady oportunity. Tato zásada je do jisté míry *antitetická* (protikladná) zásadě legality a umožňuje v konkrétním případě a při splnění určitých podmínek některé trestné činy nestíhat. Ovšem na základě vývoje úpravy trestního řízení, je možné konstatovat, že „*ačkoli je zásada oportunity v trestním řádu koncipována jako výjimka, dochází k průběžnému rozšiřování možností jejího užití. Do českého trestního práva jsou postupně zaváděny stále čestnější výjimky z obecného principu legality*“²⁴. Mezi tyto výjimky pak lze řadit i zejména právě odklony v trestním řízení, k jejichž přijetí došlo zejména za účelem zrychlení a zefektivnění trestního řízení, a které tento trend potvrzují.

S větším uplatněním zásady oportunity je pak dle věcného záměru nového trestního řádu počítáno i při budoucím vývoji trestněprávní úpravy.²⁵ Jedním z předních argumentů podporujících rozšíření principu oportunity je, že umožňuje efektivnější boj s kriminalitou, jelikož se orgány činné v trestním řízení nemusí povinně zabývat bagatelními případy a mohou se spíše zaměřit na řešení závažnějších kriminality, která vykazuje vyšší společenskou nebezpečnost. Na druhou stranu „*je to právě zásada legality, která plní významnou funkci při zachování rovnosti před zákonem, jakož i při zabezpečování rovnoměrnosti a předvídatelnosti trestní justice*“²⁶. Je tedy přirozené pokládat si otázku, „*zda zvyšování rozsahu případů využívání oportunity nezpůsobí podstatnou erozi zásady oficiality a z ní vycházející zásady legality a tím i podstatnou změnu trestního řízení.*“²⁷

1.5 Probace a mediace

Podstatou institutu narovnání je dosažení dohody mezi poškozeným a obviněným.²⁸ Účelem takové dohody je pak, za předpokladu jejího schválení, vyřízení trestní věci. Vzhledem k tomu, že při sjednávání dohody o narovnání dochází obvykle k řešení velmi

²³ Jelínek, 2010, opak., s. 120.

²⁴ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 122

²⁵ více. KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). 2008 [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

²⁶ cit. PIPEK, Jiří. *Formální pojetí trestného činu a princip oportunity*. Trestněprávní revue. 2004, č. 11, s. 309.

²⁷ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 123.

²⁸ Jelínek, 2010, opak., s. 661.

konfliktních situací, může být dosažení dohody často poměrně obtížné. Kromě toho musí strany, obvykle pod vlivem emocí, vzájemně uplatňovat nároky a vést vzájemná vyjednání. To celé navíc v situaci, kdy v mnoha případech, mají strany s procesem vyjednávání a sjednávání dohody minimální předchozí zkušenosti. Avšak aby bylo možné dosáhnout smírné dohody, kdy by obě strany byly spokojeny s jejím výsledkem, je potřeba efektivně a správně vyjednat a umět přesně formulovat své nároky. Právě k těmto účelům slouží služby mediace, formy zprostředkování pokojného způsobu řešení sporů a konfliktů, jejichž cílem je dohoda. Mediátor působí v roli neutrálního a profesionálního prostředníka mezi stranami, jehož úkolem je volit správné metody vyjednávání, poskytovat stranám rady a působit jako prostředník při jednáních. Konečným cílem mediačního procesu je pak takové řešení konfliktů, které odpovídá zájmům a potřebám jednotlivých stran.

Probační a mediační služba je státní organizace, která zajišťuje kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, připravuje podklady pro jejich ukládání a nabízí možnost jednání mezi pachatelem a obětí o urovnání následků trestného činu.²⁹ První podmínky pro fungování probační a mediační služby byly vytvořeny usnesením vlády č. 341 ze dne 15. 6. 1994, kterým byl schválen *Program sociální prevence a prevence kriminality*. Sociální prevence a prevence kriminality představuje „*aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní trestné činnosti. Sociální a kriminální prevence je součástí sociální a trestní politiky*“³⁰. Od roku 1996 pak byla postupně na základě rozhodnutí ministra spravedlnosti zřizována první místa probačních úředníků u okresních soudů. Tato místa byla však nejprve obsazována převážně stávajícími soudními úředníky, kteří ne vždy disponovali dostatečným vzděláním ani odpovídajícími pracovními podmínkami pro plnění velmi širokého okruhu složitých úkolů souvisejícího s alternativními řešeními trestních věcí.³¹ Změnu přinesl až zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, účinný od 1. 1. 2001, který ustanovil *Probační a mediační službu* jako organizační složku státu (srov. § 1 odst. 2 ZPMS). V čele stojí ředitelem, který zajišťuje chod instituce po stránce personální, organizační, hospodářské, materiální a finanční. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti (srov. § 3 odst. 1 ZPMS). K plnění úkolů této instituce byla zřízena střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo v Praze a Brně jim naroveň

²⁹ PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČR. *Poslání a cíle*. [online]. Dostupné z: www.pmscr.cz

³⁰ MINISTERSTVO VNITRA ČR. *O prevenci kriminality*. [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>

³¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb.

postavených obvodních či městských soudů (srov. § 3 odst. 2 ZPMS). Úkoly Probační a mediační služby plní v rámci jejich středisek v pracovním poměru zaměstnanci státu ve funkcích úředníků nebo asistentů Probační a mediační služby. (srov. § 6 odst.1 ZPMS). Úředníci Probační a mediační služby i asistenti musí splňovat zákonné kvalifikační požadavky. Úředník Probační a mediační služby musí být bezúhonný a svéprávný a musí mít vysokoškolské vzdělání v oblasti společenskovední získané ukončením studia v magisterském studijním programu a odbornou zkoušku, kterou mu středisko umožní vykonat po absolvování základního kvalifikačního vzdělání pro úředníky Probační a mediační služby. (srov. § 6 odst. 3) Asistentem Probační a mediační služby se může stát bezúhonná fyzická osoba starší 21 let, která je svéprávná a získala středoškolské vzdělání v oblasti společenskovední. (srov. § 6 odst. 4). Důležité pro fungování a organizace Probační a mediační služby jsou rovněž její interní normy obsažené zejména v Statutu Probační a mediační služby, který vydalo Ministerstvo spravedlnosti (srov. § 3 odst. 6 a dále § 6 odst. 5 a § 15 odst. 3 ZMPS) a Organizační řád Probační a mediační služby. V neposlední řadě je část právní úpravy *Probační a mediační služby* obsažena i v některých ustanoveních trestního zákoníku či trestního řádu.³² Jedná se především o ustanovení § 51 TrZ, které stanovuje povinnosti a oprávnění probačního úředníka spolu § 27b TrŘ vymezující jeho působnost a § 49 TrZ, který definuje pojem „dohled“ a formuluje jeho účel.

Mediací se pro účely zákona: „ *rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením.*“ (srov. § 2 odst. 2 ZMPS) Přičemž zákon stanoví, že mediaci lze provádět pouze s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného. (srov. § 2 odst. 2 ZMPS in fine). Postavení probační a mediační služby je dále pro účely narovnání definováno v ustanovení §4 odst. 2 písm. b) ZMPS, kdy probační a mediační činnost spočívá zejména: „*Ve vytváření podmínek pro rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, nebo pro schválení narovnání, zejména projednání a uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným o náhradě škody nebo o vydání bezdůvodného obohacení, nebo dohody o narovnání, případně podmínek pro další takové procesní postupy či tresty nespojené s odnětím svobody.*“

Úředník Probační a mediační služby má povinnost řídit se při výkonu své funkce, ať již se jedná o probaci či mediaci, zákony či jinými právními předpisy, jakož i interními předpisy a pokyny soudce nebo v přípravném řízení pokyny státního zástupce. V rámci činnosti

³² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 388.

Probační a mediační služby je však nutno odlišovat probaci (srov. § 2 odst. 1 ZPMS; postavení v roli probačního úředníka) a mediaci (srov. § 2 odst. 2 ZPMS; postavení v roli mediátora). Probace jako taková znamená ve světle trestního práva výkon dohledu nad pachatelem. (srov. § 49 odst.1 TZ ve spojení s § 2 odst. 1 ZPMS)³³. Účelem tohoto dohledu je „sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.“³⁴ Jedná s především ověřování, zdali pachatel plní podmínky stanovené rozhodnutím soudu. Z výše uvedeného plyne, že probace bude v rámci odklonů působit především při dohledu nad dodržování podmínek stanovených v souladu s ustanovením § 307 odst. 6 TrŘ soudem u podmíněného zastavení trestního stíhání. Mimo odklony lze působnost probace nalézt v kvalifikované kontrole výkonu těch alternativních trestů, ve kterých byly uloženy nějaké povinnosti nebo omezení, dále sledování a kontrola chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, jakož i individuální pomoc obviněnému a působení na něj ve smyslu vedení řádného života. Na rozdíl od probační činnosti, která je soustředěna zejména na osobu obviněného, spočívá podstata mediace především v mimosoudní zprostředkování řešení sporu (srov. § 2 odst. 2 ZPMS). Nicméně, i přesto jsou obě činnosti částečně propojené, neboť funkci mediátora plní probační úředník. Základním požadavkem při provádění mediace je *neutralita* (nestrannost, nezávislost) osoby, která ji vykonává. Ustanovení § 7 odst. 1 věty první ZPMS proto za účelem zachování neutrality při výkonu mediační činnosti výslovně zakazuje, aby se pokyny soudce či státního zástupce k mediaci týkali jejího způsobu či výsledku. Ovšem je možné, aby soud nebo státní zástupce zapojení mediátora a jeho působení v daném řízení iniciovali, a to buď doporučením, pokynem státního zástupce nebo přizváním k výslechu a následně přenechaly stranám možnost rozhodnutí o zapojení mediátora v dané věci a dohodu na konkrétním mediátorovi.³⁵ Zároveň je třeba zmínit, že zákon výslovně zakazuje probačnímu úředníkovi provádět úkony probace i mediace v téže věci současně. (srov. § 7 odst. 5 ZPMS).

Kvalifikovaný mediátor by měl být současně schopen objasnit stranám význam všech jejich úkonů, a to včetně jejich následků, potřebných pro dosažení dohody a schválení narovnání. Důležité je zejména srozumitelně seznámit strany s následky schválení narovnání, tedy zejména se vzdáním se práva na projednání věci v standardním trestním řízení, samotného pokračování v

³³ pozn. V případě trestních věcí mládeže též úprava v § 16 ZSVM.

³⁴ Válková, 2012, opak. cit., s. 241.

³⁵ Sotolář, 2000, opak., s. 108.

trestním řízení a významu překážky *rei iudicatae* (věci pravomocně rozhodnuté) pro nemožnost vedení dalšího případného budoucího soudního řízení proti též osobě v téže věci. Optimálním výsledkem mediace by měla být smírná dohoda obou stran, která by za běžných okolností vznikala obtížně, většinou v rámci napjaté situace během výslechu nebo hlavního líčení. Mediaci lze dále využít v adhezním řízení při řešení otázky náhrady škody či při vytváření podmínek pro uložení některých alternativních trestů, především pak trestu obecně prospěšných prací (§ 60 a násl. TZ) nebo trestu domácího vězení (§ 62 a násl.).³⁶

Mediace a činnost probačních úředníků se v praxi významně osvědčuje u mladistvých pachatelů, jelikož její průběh může mít na mladistvého značně výchovný efekt a snížit tak pravděpodobnost opakování trestné činnosti, což představuje jeden ze základních cílů trestního práva mladistvých. V rámci spolupráce s pracovníky OSPOD a zákonnými zástupci je možné dosáhnout během mediace pozitivních výsledků nejen pro daný případ, ale i pro další psychický vývoj jedince. V případě mladistvých totiž není významné jen pouhé vyřešení sporu (ve smyslu konfliktní situace vzešlé ze spáchání trestného činu), důležitou roli hraje také právě dosažení výchovného efektu.³⁷

1.6 Shrnutí

Tato kapitola se věnovala obecným pojmům v oblasti trestního práva. Definovala a rozebrala jednotlivé instituty a zásady, jejichž úloha byla při vývoji narovnaní nepostradatelná a jejichž role je rovněž nezbytná pro porozumění podstaty institutu a jeho zařazení mezi odklony.

Obecně tato kapitola měla poskytnout uvedení čtenáře do problematiky související se zvláštní způsoby trestního řízení, alternativními ve vztahu ke standardnímu projednání věci v hlavním líčení a jejich východisky.

Blíže bude o odklonech obecně, jednotlivých odklonech, jejich struktuře a principu pojednáno v následující kapitole.

³⁶ Ščerba, 2014, opak., s. 390 - 391.

³⁷ ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 41 - 42.

2 ODKLONY V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Trestně procesní institut narovnání řadíme mezi tzv. odklony v trestním řízení. Přestože se jedná o poměrně významné instituty, není samotný pojem odklonu v trestněprávních předpisech výslovně uveden. Rovněž v teoretickém přístupu k odklonům panuje značná pluralita a neexistuje přesná, jednotná, vyčerpávající a všeobecně platná definice tohoto pojmu.

2.1 Obecně o odklonech

Odklony v trestním řízení rozumíme „*zvláštní způsoby trestního řízení, alternativní ve vztahu k standardnímu projednání věci v hlavním líčení, v rámci nichž je možné trestní věc vyřídit v procesněprávním smyslu stejně plnohodnotně jako ve standardním trestním řízení*“³⁸. Charakteristickým znakem je tak alternativnost ke standardnímu trestnímu řízení a typickému průběhu trestního procesu. Zpravidla pak se neuplatní stadium soudního projednání trestní věci a velmi často dochází k zastavení trestního stíhání.

Odklony jsou považovány za moderní prvek v trestním procesu, jehož hlavními výhody spočívají ve větší efektivitě, zrychlení a hospodárnosti trestního řízení, neboť „*umožňují vyřízení trestních věcí méně závažné povahy tak, aby nebyly zatěžovány orgány činné v trestním řízení konáním celého trestního řízení za situace, kdy lze účelu dosáhnout jinak a efektivněji.*“³⁹ Jiné a efektivnější dosažení účelu trestního řízení pomocí institutu odklonů lze v porovnání se standardním trestním řízením spatřovat především v „*dosažení výraznějšího převýchovného účinku na pachatele, posílení postavení poškozeného v trestním řízení a u narovnání též odstranění konfliktního stavu a dosažení rychlé a reálné satisfakce pro poškozeného.*“⁴⁰

2.2 Vymezení odklonů

„*Pohled na pojem a teoretický koncept odklonu v trestním řízení doznal v průběhu času značných změn. Jinak bylo v české právní vědě nahlíženo na odklon před rokem 1989, jinak*

³⁸ cit. NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. *Odklony v trestním řízení*. [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-rizeni>

³⁹ FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní*. 3., aktualiz. vyd. Ostrava: Key Publishing, 2012, s. 192.

⁴⁰ FENYK, Jaroslav, Tomáš GRIVNA a Dagmar CÍSAŘOVÁ. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 673.

pak v polistopadových letech, kdy byly odklony v důsledku společenských změn v 90. letech, nutného přizpůsobování trestních předpisů požadavkům moderní politiky a nejnovějším kriminologickým trendům zavedeny jako nové instituty trestního práva procesního novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1. 9. 1995 zavedeny do českého trestního práva.“⁴¹

V průběhu dvacátého století se začaly kumulovat okolnosti, které negativně působily na rychlost, potažmo i kvalitu trestního řízení. Zvyšující se náklady na zajištění trestního procesu, přeplněnost věznic, neefektivita trestání a neuspokojivé výsledky resocializace byli první známkou postupného vyčerpávání potenciálu retributivní spravedlnosti. Dynamika společenských změn a intenzivní renesancí lidských práv, zejména v rámci 2. světové válce již způsobují definitivní přehodnocení paradigmatu trestání, primátu trestu odnětí svobody a postupné překonávání principů retributivní spravedlnosti. Tyto jevy pak způsobily hledání alternativ a poptávku po vnesení nových a moderních prvků do výrazně rigidního trestního řízení, což otevřelo cestu k vytvoření konceptu odklonů a jejich postupnému zakotvení v právních rádech jednotlivých států.

Na základě závěrů XIII. mezinárodního kongresu trestního práva Mezinárodní společnosti pro trestní právo konaného ve dnech 1. – 7. října 1984 v Káhiře byla v Československu za odklon v trestním řízení považována nejprve jakákoli odchylka od typického průběhu trestního procesu, tj. takového průběhu, který končí zpravidla rozhodnutím soudu o vině a trestu obviněného.⁴² Mezinárodní společnost pro trestní právo (*Association Internationale de Droit Pénal, AIDP*) vznikla v roce 1924 a roku 1950 byla akreditována jako nevládní organizace u OSN. Sdružuje členy na individuálním i kolektivním principu, tedy jak jednotlivce, tak instituce. Členové AIDP z téže země se mohou spojit do národní skupiny, která se poté rovněž stává členem AIDP.⁴³

Ze závěrů kongresu v Káhiře vycházel i O. Suchý, který se jako jeden z prvních představitelů české právní vědy pokusil vytvořit jednotnou definici odklonu. Autor míní, že *„odklon je odchylkou od typického pravidelného průběhu trestního řízení, alternativou ke standardním postupům, kdy jde ve své podstatě o mimosoudní vyřízení trestní věci, mající své místo, než trestní soud rozhodne rozsudkem o vině obžalovaného a uložení trestu, přičemž*

⁴¹ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?*. Bulletin – advokacie.cz, ČAK, 2018. [online]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-řízení-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-řízení-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu#ftn2>

⁴² NEZKUSIL, Jiří. *Odklon v trestním řízení*. Karlovarská právní revue. 2005, č. 2, s. 33.

⁴³ INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *O IKSP*. [online]. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/index.html>

tento postup předpokládá případné podrobení se pachatele určité formě mimosoudního působení, ať už státního nebo společenského.“⁴⁴ Suchý později přišel s kategorizací odklonů, když rozlišil odklony na základě typických znaků na:

- 1) odklon prostý
- 2) odklon s podmíněným upuštěním od trestního stíhání
- 3) odklon se společenskou intervencí⁴⁵

První kategorie je charakteristická tím, že prostým odklonem dochází k upuštění od trestního stíhání (zastavení trestního stíhání), a to bez návaznosti na splnění určitých podmínek. Jedná se o definitivní vyřízení trestní věci bez jakýchkoli dalších následků pro pachatele trestného činu. K užití prostého odklonu by mělo připadat v úvahu v případech, kdy se pokračování v trestním řízení jeví jako neúčinné, neefektivní nebo neúčelné a mohlo by mít pro pachatele zbytečné negativní účinky (negativní sociální stigmatizace, psychická zátěž). Do kategorie odklonů prostých by bylo možné zařadit institut fakultativního zastavení trestního stíhání podle ustanovení § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ.

Podstata druhé kategorie pak podle Suchého spočívá v podmíněném upuštění od trestního stíhání (terminologii současného TZ tedy v *podmíněném zastavení trestního stíhání*). Významným znakem, který tuto kategorii odlišuje od prostých odklonů, je zde mezitímní povaha rozhodnutí, kdy je stanovena určitá zkušební doba. Až pokud se obviněný během této doby osvědčí a vyhoví uloženým podmínkám, dojde k definitivnímu vyřízení trestní věci odklonem a z mezitímního rozhodnutí se stane rozhodnutí konečné. Naopak pokud pachatel po zkušební dobu nevede řádný život, resp. nevyhoví jemu uloženým podmínkám, pak je možné v jeho trestním stíhání pokračovat. Hlavní výhody této kategorie lze spatřovat především v pozitivní výchovném a resocializačním účinku, který spočívá především působení na pachatelovo chování v tom směru, aby se skutečně napravil, vedl řádný život a vyvaroval se další trestné činnosti. Ze současného českého trestního práva pak do této kategorie spadá podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TrŘ) spolu s podmíněným odložením podání návrhu na potrestání (§ 179g TrŘ).

U třetí kategorie odklonu je podstatným znakem, obdobně jako předchozí kategorie, zatímní povaha řešení věci, vyjádřena nestíháním (autor používá označení „upuštění od stíhání“), po kterém však na rozdíl od mezitímního rozhodnutí se zkušební dobou následuje

⁴⁴ cit. SUCHÝ, Oldřich. *Odklon v trestním řízení*. Právník. 1991, č. 3, s. 248.

⁴⁵ SUCHÝ, Oldřich. *Odklon v trestním řízení*. Právník. 1991, č. 3, s. 248.

společenská intervence. Tato intervence může mít různé podoby, například projednání věci mimosoudním orgánem, nebo zvláštní léčení, které má napomoci úspěšné nápravě pachatele. Trestní odpovědnost pachatele nicméně nezaniká, dojde však k její transformaci v jiný typ odpovědnosti. Do této kategorie odklonu by zřejmě bylo možné zařadit zvláštní postup v trestních věcech mladistvých podle § 70 odst. 3 ZSVM. Jedná se o odstoupení od trestního stíhání mladistvých, kdy může být rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání doprovázeno výchovným opatřením ve formě napomenutí s výstrahou a přenecháním mladistvého k postihu zákonným zástupcem, školou anebo výchovnému zařízení.⁴⁶

J. Provazník uvádí čtyři kritéria pro identifikaci odklonů. Jde o:

- a) Nenárokovost aplikace - aplikace odklonu je podmíněna souhlasem více stran. Obviněný má ovšem nárok pouze na projednání své věci ve standardním hlavním líčení a ostatní možné procesní postupy jsou konstruované jako fakultativní alternativa k němu. Obviněný nemůže řešení věci formou odklonu požadovat, na druhou stranu chce-li věc takto řešit příslušný orgán (soud, případně státní zástupce), je to podmíněno souhlasem obviněného. K tomuto souhlasu pak, v určitých situacích přistupuje i souhlas poškozeného.
- b) Překážka *rei iudicatae* (překážka věci rozsouzené) – vyřízení věci formou odklonu představuje konečné vyřízení, které vytváří překážku věci rozsouzené.
- c) Zvýšená *Participace* (účast) stran – pro úspěšnou aplikaci odklonu je nutným předpokladem větší aktivita stran (tzv. kooperativnější participace stran), než je tomu v případě standardního průběhu trestního řízení.
- d) *Simplifikace a akcelerace* (zjednodušení a zrychlení) trestního řízení - důraz na zjednodušení a zrychlení řízení, což reflektuje funkci odklonů – zvýšení efektivity a racionalizace trestního řízení.⁴⁷

Odklony splňující tato kritéria pak tento autor dále dělí, a to na to odklony *stricto sensu* (odklony v užším slova smyslu) a *largo sensu* (odklony v širším slova smyslu). Odklony v širším slova smyslu pak představují veškeré odklony splňující výše uvedená obecná kritéria. Mezi ně je řazena dohoda o vině a trestu a dále pak trestní příkaz. Naopak odklony v užším

⁴⁶ Ščerba, 2014, opak., s. 49.

⁴⁷ PROVAZNÍK, Jan. *Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonstrukcí*. Trestněprávní revue, Praha: C. H. Beck, 2016, roč. 14, č. 4, s. 79-85.

slova smyslu autor vymezuje jako odklony, která mimo čtyři výše uvedená obecná kritéria splňují další požadavky:

- a) Absence vyslovení viny a uložení trestu – Řízení je skončeno bez vyslovení viny a uložení trestu. Dochází k naplnění účelu trestního řízení, aniž by byl uložen trest a obviněný negativně sociálně stigmatizován.
- b) Reflexe potřeb obviněného a poškozeného - Jakkoliv však mají potřeby poškozeného přednost, jejich naplnění může být dosaženo i pozitivní motivací obviněného.
- c) Menší závažnost trestného činu - v českém trestním právu se jedná o omezení na přečiny, v případě nezletilých o výši trestní sazby.⁴⁸

Mezi tyto „ryzí“ odklony v užším slova smyslu tak dle autora patří ty odklony, které splňují jak obecná kritéria, tak bližší požadavky. Jde o podmíněné odstoupení od trestního stíhání, respektive podmíněné odstoupení od návrhu na potrestání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

J. Jelínek rozumí odklonem v trestním řízení „alternativu standardního trestního řízení“, což považuje za základní znak odklonu, který dále vymezuje jako „*odchylku od typického průběhu trestního procesu, která znamená, že trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, do vynesení odsuzujícího rozsudku, nedojde k vyslovení viny, k uložení klasické trestní sankce, ale řízení se od této cesty „odkloní“ a trestní věc se vyřídí jinak, velmi často tak, že se trestní stíhání zastaví, což je charakteristický znak odklonu.*“⁴⁹ Jelínek dále považuje pojem odklonu za pojem mnohovýznamový⁵⁰. Pluralita definic a kategorizací spolu s nejednotným vnímáním pojmu je pak přirozeně příčinou diskusí ohledně zařazení jednotlivých právních institutů mezi odklony.

Dále se lze setkat s dělením odklonů na odklony v širším slova smyslu a odklony v užším slova smyslu. Odklony v užším slova smyslu se rozumí „ryzí“ odklony, které naplňují jak požadavek znaku alternativní podoby trestního řízení, tak také další pro odklony typické rysy. Český právní řád upravuje celkem tři formy odklonů v užším smyslu, jakožto alternativní podoby trestního řízení. Tři z nich jsou obsaženy v TrŘ a jeden z nich pak v ZSVM. : podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TrŘ), podmíněné odložení návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení, narovnání (§ 309 TrŘ) a odstoupení od trestního

⁴⁸ PROVAZNÍK, Jan. *Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonstrukcí*. Trestněprávní revue, Praha: C. H. Beck, 2016, roč. 14, č. 4, s. 79-85.

⁴⁹ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 728.

⁵⁰ Jelínek, 2010, opak., s. 728.

stíhání v řízení ve věcech mládeže (§ 70 ZSVM). Jednotlivým druhům odklonů jsou dále věnovány samostatné podkapitoly této práce, kde jsou tyto institutu podrobně rozebrány jak v rovině teoretické, tak v rovině praktické.

2.3 Odklony v českém právním řádu

Mezi odklony v českém trestním řízení zpravidla řadíme podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307 TrŘ), narovnání (§ 309 TrŘ). Dále řadíme podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ve zkráceném přípravném řízení (179g TrŘ) a odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení, jakožto zvláštní formy podmíněného zastavení trestního stíhání respektive narovnání. V řízení ve věcech mládeže dále odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70 ZSVM).⁵¹

Většinou bývá mezi odklony řazen i institut dohoda o vině a trestu (§ 175a TrŘ) a také trestní příkaz (§ 314e TrŘ), jehož zařazení bývá nejvíce zpochybňováno. Většina autorů se nicméně shodne na tom, že trestní příkaz nelze řadit mezi tzv. ryzí odklony (odklony *stricto sensu*), ale jelikož se jedná o alternativní způsob vyřízení trestní věci lze jej podřadit pod odklony v širším pojetí (*largo sensu*), neboť splňuje znak odchýlení se od standartního trestního řízení.⁵²

2.4 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Podstatou podmíněného zastavení trestního stíhání je možnost za splnění určitých podmínek zastavit již probíhajícího trestního stíhání na zkušební dobu stanovenou v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání. Podmínky, jejichž naplnění je nezbytným předpokladem pro podmíněné zastavení trestního stíhání jsou uvedeny v § 307 odst.1 TrŘ a jsou jimi tyto:

- a) menší závažnost trestného činu – podmíněné zastavení trestního stíhání lze využít pouze u přečinů (k přečinu srov. § 14 odst.2 TZ),
- b) souhlas obviněného,

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA. *Trestní právo procesní*. 4., přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck. Academia iuris (C.H. Beck), 2013, s. 729.

⁵² pozn. Touto problematikou se šířeji zabývala např. Tibitanzlová. Srovnej TIBITANZLOVÁ, Alena. *Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?*. Bulletin – advokacie.cz, ČAK, 2018. [online]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-rizeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rizeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu#ftn2>

- c) doznání k činu – takové doznání musí být „úplné a musí obsahovat všechny rozhodné skutkové otázky včetně zavinění“⁵³,
- d) náhrada škody – obviněný nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě (§ 307 odst. 1 písm. b) TrŘ),
- e) vydání bezdůvodného obohacení – obviněný vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání (§ 307 odst. 1 písm. c) TrŘ),
- f) dostatečnost - vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové vyřízení trestní věci považovat za dostačující.

Smyslem tohoto odklonu je „ušetřit v práci orgánům činným v trestním řízení v případech, tím, že nebudou provádět celé trestní řízení, v případech kdy lze jeho účelu dosáhnout rychlejším a efektivnějším způsobem a je proto do značné míry zbytečné provádět celé trestní řízení“⁵⁴. Dle důvodové zprávy tomu tak je zejména „v případech, kdy vzhledem k okolnostem případu i osobě obviněného je zřejmé, že v případě vyhlášení odsuzujícího rozsudku by byl uložen podmíněný trest odnětí svobody a s největší pravděpodobností by se obviněný ve zkušební době osvědčil“⁵⁵.

Svou povahou se jedná o mezitimní rozhodnutí, ve kterém je stanovena zkušební doba na 6 měsíců až 2 roky a je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání nebo poměry obviněného, umožňuje § 307 odst. 2 písm. a) stanovit v rozhodnutí obviněnému přiměřená omezení a povinnosti. Zkušební doba počíná právní mocí rozhodnutí. Uložená omezení a povinnosti ve zkušební době ovšem musí splňovat podmínku přiměřenosti. Tuto podmínku by nesplňovalo například uložení zákazu řízení motorových vozidel, neboť by v takovém případě došlo k nepřipustnému nahrazení (uložení) jiného trestu, konkrétně trestu zákazu činnosti (podle § 73 TZ). Viz. č. 6/199 rozh. Tr). Písmeno b) tohoto odstavce zároveň umožňuje uložit obviněnému povinnost složit určitou peněžitou částku určenou státem na pomoc obětem trestných činů.

Rozhodnutí, ve formě usnesení (srovnej § 119 odst.1 a odst.2) v případě soudu respektive státního zástupce), vydává soud, přičemž s ohledem na menší závažnost

⁵³ cit. Fryšták, 2012, opak. cit., s. 192.

⁵⁴ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 656.

⁵⁵ cit. Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993

podmíněně zastavovaných trestných činů, bude zpravidla ve věci rozhodovat samosoudce. (srovnej §314a odst.1). V přípravném řízení, pokud ve věci dosud nebyla podána obžaloba, pak rozhodnutí činí státní zástupce. Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je podle § 307 odst. 7 přípustná stížnost, ke které jsou aktivně legitimováni obviněný a poškozený. Pokud o podmíněném zastavení rozhodoval soud pak též státní zástupce. Stížnost má *suspensivní* (odkladný) účinek, čímž vyvolává právní účinky v podobě odložení právní moci napadeného rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, vyhověl uloženým podmínkám a splnil povinnosti a dodržel omezení, ke kterým se zavázal, rozhodne soud usnesením, že se osvědčil. V opačném případě, rozhodne o tom, že se obviněný neosvědčil a že se v trestním stíhání pokračuje. V přípravném řízení činí rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil nebo neosvědčil, státní zástupce. Proti rozhodnutí, že se obviněný osvědčil nebo neosvědčil, je přípustná stížnost. Oprávněnými osobami jsou obdobě jako v případě samotného rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání obviněný a poškozený, pokud rozhodoval soud pak též státní zástupce.

Ustanovení § 308 odst. 1 umožňuje ve výjimečně, s ohledem na okolnosti případu a osobu obviněného, může soud prodloužit zkušební dobu a ponechat podmíněné zastavení trestního stíhání v platnosti až o jeden rok. Tato možnost je ovšem časově omezena, neboť celková délka zkušební doby nesmí být delší než 5 let. V přípravném toto rozhodnutí činí opět státní zástupce (§ 308 odst. 4 TrŘ), obdobně jako je tomu u rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a rozhodnutí o osvědčení nebo neosvědčení obviněného.

Podmíněné zastavení trestního stíhání je legislativně upraveno hlavě XX., oddílu třetím, § 307 a 308 TrŘ. Jedná se o nejstarší alternativní způsob vyřízení trestní věci v České republice. Podmíněné zastavení trestního stíhání bylo do právní úpravy zavedeno novelou TrŘ, zákonem č. 292/1993, s účinností od 1. 1. 1994.

Všeobecně lze konstatovat, že podmíněné zastavení trestního stíhání představuje zvláštní způsob řízení, jehož aplikace se během čtvrtstoletí od zavedení do trestního řádu plně v praxi osvědčila. A zatímco využití všech ostatních odklonů⁵⁶ je měřitelné spíše v jednotkách či desítkách vyřízených trestních věcí, u podmíněného zastavení trestního stíhání jedná o řádově stovky až tisíce.⁵⁷

⁵⁶ pozn. Pomineme-li trestní příkaz. Srovnáme-li zejména s narovnáním a dohodou o vině a trestu.

⁵⁷ srovnej. Příloha 6.

2.4.1 Podmíněné odložení návrhu na potrestání

Institut podmíněného odložení návrhu na potrestání představuje „*formu varování, jehož se podezřelému dostává před tím, než jeho případ bude předán soudu k trestnímu stíhání, pokud by se nepoučil, nevyhověl uloženým podmínkám, případně se opětovně dopustil protiprávního jednání.*“⁵⁸. Konstrukce tohoto odklonu je pojetím i obsahem velmi blízká podmíněnému zastavení trestního stíhání. Zjednodušeně by se dalo uvažovat i o jakési době posledně uvedeného, ovšem ve zkráceném přípravném řízení a tedy dochází k rozšíření možnosti využití obsahově podobného odklonu do stádia před zahájením trestního stíhání.

Zásadní odlišnost mezi těmito dvěma instituty tak spočívá především v tom, že podmíněné odložení podání návrhu na potrestání lze uplatnit pouze ve zkráceném přípravném řízení, a tudíž o něm bude vždy rozhodovat pouze státní zástupce. Podmíněné zastavení trestního stíhání se naproti tomu aplikuje jak ve standardním přípravném řízení, kdy rozhoduje státní zástupce, tak i v řízení před soudem.

Obdobně jako u rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání je i podmíněné odložení podání návrhu na potrestání jakýmsi zvláštním druhem mezitímního rozhodnutí *sui generis*, ovšem s tím rozdílem, jak již bylo uvedeno výše, že je o schválení rozhodováno ještě před samotným zahájením trestního stíhání.

Podmíněné odložení návrhu na potrestání je legislativně upraveno v hlavě X., oddílu osmém, § 179g a následující TrŘ a bylo do českého právního řádu zavedeno novelou trestního řádu zákonem č. 283/2004 Sb. s účinností od 1.7.2004. Původní úprava však byla až do účinnosti novel č. 459/2011 Sb. a zákonem č. 193/2012 Sb., úpravou spíše částečnou, neboť převážně odkazovala na úpravu podmíněného zastavení trestního stíhání obsaženou v § 307 a násl. TrŘ. Uvedenými novelami došlo ke sjednocení právní úpravy s institutem podmíněného zastavení trestního stíhání. Výjimku ze sjednocené úpravy těchto dvou odklonů, představuje podmínka náhrady škody. Pro užití institutu podmíněného odložení návrhu na potrestání je třeba, aby škoda, pokud byla činem způsobena, byla ještě před příslušným rozhodnutím skutečně uhrazena. Nepostačuje tedy, aby obviněný uzavřel s poškozeným dohodu o náhradě škody nebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, jako tomu je u

⁵⁸ cit. NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. *Odklony v trestním řízení*. 2012 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

podmíněného zastavení trestního stíhání. [srovnej § 179g odst. 1 písm. b) a § 307 odst.1 písm. b)].⁵⁹

2.5 Narovnání

Narovnání je jednou z klasických forem odklonů. Jeho podstata spočívá v dohodě mezi poškozeným a obviněným, která za současného splnění (soud, v přípravném řízení státní zástupce) zákonem stanovených podmínek vyžaduje schválení. Obsahem dohody o narovnání je ukončení trestního stíhání, přičemž důsledky jsou pro obviněného obdobné, jako kdyby rozhodoval soud odsuzujícím rozsudkem.

Narovnání je legislativně upraveno v hlavě XX., oddílu čtvrtém, § 309 až 314 TrŘ. Do právního řádu bylo zavedeno novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. s účinností od 1.9.1995. Vzhledem k tomu, že je institut narovnání v trestním řízení předmětem této práce, je podrobněji samostatně popsán a rozebrán v následujícím textu práce.

2.5.1 Rozhodnout o odložení věci za současného schválení narovnání

Novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 283/2004 Sb. byla rozšířena možnost využití odklonu narovnání v trestním řízení do stádia před zahájením trestního stíhání. Státnímu zástupci je umožněno dle § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ po skončení zkráceného přípravného řízení rozhodnout o odložení věci za současného schválení narovnání při splnění podmínek uvedených v § 309 TrŘ.

2.5.2 Odložení návrhu na potrestání za současného schválení narovnání

Vedle podmíněného odložení návrhu na potrestání se v úpravě zkráceného přípravného řízení objevuje další možnost, kdy lze věc řešit odklonem. Dle §179c odst. 2 písm. g) TrŘ státní zástupce věc odloží, pokud rozhodl o narovnání. Pro rozhodnutí o narovnání přiměřeně zákon odkazuje na přiměřené použití ustanovení §309 a následujících TrŘ. Oproti obecné právní úpravě narovnání se tento postup liší specificky vyplývajícími ze zkráceného přípravného řízení. Jedná se především o to, že ve zkráceném přípravném řízení bude vždy dána rozhodovací pravomoc státního zástupce, odlišné procesní postavení, kdy na místě

⁵⁹ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. Odklony v trestním řízení. 2012 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>

obviněného je podezřelý a v neposlední řadě i o užší okruh trestných činů, které bude tímto způsobem možné řešit.⁶⁰

Zcela zásadním právním následkem rozhodnutí o odložení věci po schválení narovnání podle § 179c TrŘ je, obdobně jako u jiných odklonů vytvoření překážky *rei iudicatae*, což je důležité odlišit od prostého odložení, které překážku věci rozsouzené nepředstavuje.

Co se legislativní úpravy týče, byl tento institut do trestního řádu včleněn novelou provedenou zákonem č. 283/2004 Sb., kterou byla rozšířena možnost využití odklonu narovnání v trestním řízení do stádia před zahájením trestního stíhání a umožnila státnímu zástupci dle § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ po skončení zkráceného přípravného řízení rozhodnout o odložení věci za současného schválení narovnání při splnění podmínek⁶¹ uvedených v zákoně.⁶² Dle důvodové zprávy byly hlavními důvody rozšíření možnosti využití odklonů do stádia před zahájením trestního stíhání⁶³ zejména ekonomické důvody - finanční úspory dané zrychlením a zefektivněním hospodárnosti trestního řízení, dále rychlejší uspokojení nároku poškozeného a rychlejší vyřízení určitých trestních věcí⁶⁴.

2.6 Dohoda o vině a trestu

V nejobecnější rovině je podstatou dohody o vině a trestu prohlášení viny obviněným a následné sjednání dohody o vině a trestu mezi obviněným a státním zástupcem, popřípadě i poškozeným. Tuto dohodu následně schvaluje soud.

Dohoda o vině a trestu (institut *plea bargaining*) je klasický institut trestního práva v zemích anglosaského právního systému. Institut je velmi často užíván zejména v USA. Je uváděno, že

Neuplatňuje zásadu materiální pravdy⁶⁵ (§ 2 odst. 5 TrŘ)⁶⁶, jelikož je mezi obviněným na straně jedné a státním zástupcem na straně druhé uzavírána smlouva jakožto výsledek dohodovacího řízení. Tímto rovněž odpadá proces dokazování v hlavním líčení, respektive veřejném zasedání, které de facto slouží pouze k jejímu schválení.

⁶⁰ (ŠČERBA, Filip. *K odklonům uplatňovaných ve zkráceném přípravném řízení*. Bulletin advokacie, 2006, č. 5, s. 22.

⁶¹ pozn. Legislativně upraveno odkazem na právní úpravu narovnání v § 309 TrŘ.

⁶² pozn. Novelou provedenou zákonem 283/2004 Sb., byl do trestního řádu přidán také další institut rozšiřující možnost využití odklonu před zahájením trestního stíhání – podmíněné odložení návrhu na potrestání. Více viz. podkapitola 2.4.1.

⁶³ pozn. provedené novelou č. 283/2004 Sb.

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb.

⁶⁵ pozn. Někdy je tato zásada též označována jako zásada *zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností*.

⁶⁶ Jelínek, 2010, opak., s. 129.

Výhodou tohoto institutu pomocí dohody o vině a trestu je možné vyřídit během krátké doby jednoduchým způsobem velké množství případů. U případů náročných na dokazování, zároveň „*dochází ke snížení časové i finanční náročnosti*“⁶⁷.

Mezi další benefity tohoto institutu je třeba pravděpodobně považovat zrychlení a následné zefektivnění trestního řízení, které se v kontinentálních systémech zcela opačně vyznačuje vysokou mírou rigidity, formálnosti, a tím i jisté ztrnulosti. Ona ztrnulost je pak způsobena kromě jiného i striktním lpěním nad dodržováním základních zásad trestního řízení po celou dobu jeho průběhu, což má za následek značné přetížení orgánů činných v trestním řízení, které mají v klasickém trestním řízení povinnost vést v každé trestní věci náročné dokazování na základě pečlivě provedeného vyšetřování. Částečné řešení pak může představovat právě institut dohody o vině a trestu, neboť dohodovací řízení je účinným nástrojem k zrychlení a zefektivnění trestního řízení, při kterém zároveň nedochází k porušení práva na spravedlivý proces tak jak je zakotveno v čl. 6 EÚLP.

Nevýhodu naopak představuje často výrazný nepoměr mezi trestem, který obviněnému hrozí v standardním trestním řízení a trestem navrženým v dohodě o vině a trestu. Tento nepoměr představuje riziko, že obviněný, přestože je nevinný, raději prohlásí svou vinu a přistoupí na dohodu o vině a trestu, než aby čelil riziku standardního trestního řízení a potencionálnímu výrazně vyššímu trestu. V této oblasti však bohužel z pochopitelného důvodu neexistují statistické údaje o tom, v kolika případech k tomuto skutečně dochází.

Institut dohody o vině a trestu byl ze všech odklonů zaveden do českého trestního procesu nejpozději. Došlo k tomu novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností do 1.9. 2012.⁶⁸ Legislativně je pak upraven v hlavě X., oddílu šestém, § 175a a §175b TrŘ. Samotné řízení o schválení dohody o vině a trestu je pak dále upraveno samostatně v hlavě XIX., oddílu osmém, § 314o a násl. TrŘ.

Pokud soud dohodu o vině a trestu schválí, učiní tak odsuzujícím rozsudkem, ve kterém uvede výrok o schválení dohody o vině a trestu, výrok o vině a trestu, případně ochranném opatření a výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, to vše v souladu s dohodou o vině a trestu (§ 314r, odst. 4). Co do nároku poškozeného nebo jeho části, ohledně které nedošlo k dohodě, odkáže poškozeného na občanskoprávní řízení. Odvolání proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu lze podat pouze v případě, že takový rozsudek není v souladu s dohodou o vině a trestu, jejíž

⁶⁷ PROCHÁZKOVÁ, Eva. *Dohoda o vině a trestu*. Soudce. 2013, roč. 15, č. 4, s. 8.

⁶⁸ ŠČERBA, Filip, 2012. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges, 2012, s. 18.

schválení státní zástupce soudu navrhl. Poškozený může podat odvolání pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, ledaže soud schválil dohodu v podobě, s níž poškozený souhlasil (srovnej § 245 TrŘ).

Sjednávání dohody o vině a trestu je v praxi využíváno minimálně. V roce 2018 bylo okresními soudy na území České republiky trestním pouze 90 trestních věcí vyřízeno schválením dohody o vině a trestu.⁶⁹ V posledních 5 letech⁷⁰ pak toto číslo činí celkem 401 schválených dohod o vině a trestu, což představuje v průměru 80,2 vyřízených trestních věcí schválením dohody o vině a trestu za rok. I přes toto sporadické využívání je dohoda o vině a trestu v praxi užívána častěji než odklon narovnání v trestním řízení, který byl ve stejném období užít k vyřízení 251 trestních věcí, což v průměru představuje v tomto období 50,2 schválených narovnání ročně.⁷¹ Přestože lze pozorovat nepatrný nárůst užívání dohody o vině, jedná se stále o okrajový institut. Za ojedinělým využíváním institutu dohody o vině a trestu je třeba hledat více příčin. Mezi něž bývá řazena skutečnost, že se historicky nejedná o tradiční institut českého právního prostředí, který není vlastní českému právnímu prostředí. Dále jistá míra kontroverze s tímto odklonem spjatá a hlavně konkurence jiných odklonů v trestním řízení, jejichž aplikace se vztahuje na obdobný okruh trestných činů, a které jsou více rozšířené a zažitější a představují pro státní zástupce osvědčenější, rychlejší a jednodušší způsob vyřízení trestní věci.⁷²

2.7 Trestní příkaz

Jak již bylo výše uvedeno, nebývá trestní příkaz mezi odklony řazen vždy. V případě trestního příkazu sice dochází k odklonění od standartního trestního procesu, nicméně trestní příkaz nenaplnuje některé z dalších charakteristických typových znaků pomoci, kterých jsou odklony některými autory teoreticky vymezeny. Předně nedochází k vyřízení trestní věci mimosoudním postupem nebo zastavení trestního stíhání.⁷³ Trestní příkaz obsahuje výrok o vině a trestu [§ 314f odst. 1 písm. d)] a má ze zákona povahu odsuzujícího rozsudku (§ 314e odst. 6 TrŘ).

Na druhou stranu představuje trestní příkaz alternativu k standartnímu trestnímu řízení, což je základní znak odklonů. Stejně tak je znakem odklonu souhlas obviněného, respektive

⁶⁹ srovnej. Příloha 2.

⁷⁰ pozn. V období od 1.1.2014 – 31.12.2018.

⁷¹ srovnej. V Příloze 3 počet schválených dohod o vině a s počtem schválených narovnání v letech 2014 – 2018.

⁷² pozn. Zejména se do jisté míry jedná o konkurující instituty odklonu podmíněné zastavení trestního stíhání a odklonu narovnání.

⁷³ uvádí např.: Ščerba, 2014, opak., s. 60.

v případě trestního příkazu absence nesouhlasu s trestním příkazem⁷⁴, neboť včasné podaný odpor trestní příkaz ruší a dochází k nařízení hlavního líčení (srovnej § 314g odst. 2 TrŘ), což zajišťuje soulad s právem obviněného na veřejné projednání věci před nezávislým a nestranným soudem v řádném a spravedlivém procesu. Navíc při projednání věci v hlavním líčení není samosoudce vázán právní kvalifikací ani druhem a výměrou trestu obsaženými v trestním příkazu. Současně musí trestní příkaz obsahovat poučení o právu podat odpor, včetně upozornění, že v případě, kdy obviněný odpor nepodá, vzdává se tím práva na projednání věci v hlavním líčení (srovnej § 314f odst. 1 písm. f). Naplněny jsou také znaky efektivity, zrychlení a hospodárnosti trestního řízení. Dochází k vyřízení méně závažnějších věcí, skutkově i právně jednodušší povahy, rychlejším a méně formálnějším způsobem než je tomu ve standardním trestním řízení. Právě koncept racionalizace trestní justice představuje společný základ všem odklonům. Dále trestní příkaz splňuje i další pro odklony typické znaky - fakultativnost a nenárokovost. Vzhledem ke své povaze, také dále trestní příkaz představuje výjimku ze zásady veřejnosti

Podstata trestního příkazu spočívá v tom, že soud nerozhoduje rozsudkem na základě důkazů před ním provedených v hlavním líčení, nýbrž jen na základě důkazů obsažených ve spisu, který mu byl předložen spolu s podanou obžalobou, případně návrhem na potrestání ve zkráceném přípravném řízení. Ovšem za podmínky, že skutkový stav je opatřenými důkazy spolehlivě prokázán (srov. § 314e odst. 1 TrŘ).

Trestní příkaz je legislativně upraven v hlavě XX, oddílu pátém v § 314e a následujících TrŘ. Trestní příkaz může vydat samosoudce v řízeních o trestných činech, za něž zákon stanoví trest s horní sazbou nejvýše 5 let a to pakliže je skutkový stav spolehlivě prokázán opatřenými důkazy. Vzhledem ke svým specifikům, je užití trestního příkazu též omezeno negativně. Trestní příkaz nelze vydat:

- v řízení proti osobě, která byla omezena ve svéprávnosti⁷⁵;
- v řízeních proti mladistvému podle zákona č. 218/2003 Sb. (§ 63 ZSVM, k legislativnímu vymezení pojmu mladiství § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM);
- pokud má být rozhodováno o ochranném opatření;
- má-li být uložen souhrnný trest nebo společný trest a předchozí trest byl uložen rozsudkem (srov. § 314e odst. 6 TrŘ).

⁷⁴ pozn. Jakkoliv není samotný souhlas obviněného nutný, lze nepodání odporu považovat za jeho konkludentní souhlas s tímto způsobem řešení věci. Zdroj.: PROVAZNÍK, Jan. *Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekonstrukcí*. Trestněprávní revue, Praha: C. H. Beck, 2016, roč. 14, č. 4, s. 79-85.

⁷⁵ pozn. K omezení svéprávnosti § 55 OZ.

Trestním příkazem představuje v českém trestním právu zavedený institut. Dlouhodobě je jím průměrně vyřizována více než polovina žalovaných trestných činů rozhodovaných okresními soudy. Takto hojně využívání v praxi je připisováno mimo jiné jeho širokým možnostem využití. V roce 2018 bylo okresními soudy na území České republiky trestním příkazem vyřízeno 40 148 věcí, což z tohoto institutu činí v praxi nejvíce užívaný zvláštní způsob trestního řízení (event. odklon v širším slova smyslu).⁷⁶

2.8 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého je specifický druh odklonu určený pouze pro řízení ve věcech mládeže podle ZSVM. Podstatou spočívá v tom, že při naplnění zákonem stanovených kumulativních podmínek může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce odstoupit od trestního stíhání a to z důvodu absence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého.

Mladiství je v trestním právu označována věková kategorie osob, které spáchaly trestný čin a jsou již trestně odpovědné, ale jejich postavení v rámci trestního práva je, vzhledem ke všeobecně uznávaným specifickým v průběhu dospívání, částečně modifikované. Modifikaci lze nacházet v rozšíření podmínek trestní odpovědnosti (§ 5 odst. 1 ZSVM), jejich následků (např. §31 ZSVM) i v samotném trestním řízení. Legislativně je tento pojem upraven v § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM definicí mladistvého jako toho, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Uplatňování trestní politiky v oblasti kriminality mládeže (též juvenilní kriminalita) zahrnuje velmi pečlivé zvažování užívaných prostředků, jejich formy a míry v jaké jsou užity jako vhodná forma společenské reakce, [vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného provinění (eventuálně činu jinak trestného) a osobě pachatele], aby došlo k zamezení páchaní další kriminality a zároveň byla zajištěna dostatečná ochrana společnosti.⁷⁷

Vzhledem k specifickému přístupu je tendence k využívání prvků restorativní justice (více v podkapitole 1.1 Koncepce trestní justice) větší než v případě kriminality dospělých. Nejedná se „jen o četnost, ale i o podmínky (mírnější podmínky, příznivější pro obviněného) a celkový postoj společnosti k jejich užívání.“⁷⁸

⁷⁶ srovnej. S přehledem v Příloze 4.

⁷⁷ Válková, 2012, opak., s. 287.

⁷⁸ cit. Válková, 2012, opak. cit., s. 291.

Teoretickým východiskem je zde předpoklad, že u mladistvého, který přijal odpovědnost za spáchaný čin, se snižuje riziko, že by se trestné činnosti dopouštěl i v budoucnu.⁷⁹ Požadavek, aby se mladistvý přičinil o odstranění škodlivých následků svého provinění, pak odpovídá požadavku §1 odst. 2 ZSMV na přispění k odčinění újmy vzniklé protiprávním činem mladistvého. Dochází tak k naplnění preventivního účinku *pro futuro*.

Institut je upraven v hlavě II., dílu 7, oddílu 10, § 70 a následující ZSVM a lze jej uložit při splnění kumulativních podmínek

- jedná se řízení o provinění (k pojmu provinění § 6 ZSVM), na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta
- chybějící veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého
- s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého
- trestní stíhání není účelné
- potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění

Proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého je coby řádný opravný prostředek podle § 70 odst. 4 ZSVM přípustná stížnost s odkladnými účinky. K podání stížnosti je aktivně legitimován sám mladistvý, jeho zákonný zástupce, příbuzní – v pokolení přímém, sourozenci, osvojitelé, druh a OSPOD⁸⁰. Pokud bylo o odstoupení rozhodnuto v řízení před soudem pro mládež, pak má právo podat stížnost i státní zástupce a poškozený. Projev zvýšené ochrany mladistvých, lze pak spatřovat v možnosti podání opravného prostředku oprávněnou osobou ve prospěch mladistvého i proti jeho vůli. Ke zpětvzetí stížnosti pak může dojít pouze souhlasem mladistvého. To se ovšem netýká zpětvzetí stížnosti ve prospěch mladistvého podané státním zástupcem.

Zajímavou konstrukci přináší odstavce 5 a 6 v § 70 ZSVM. Zákon zde umožňuje pokračovat v trestním stíhání mladistvého, od něhož bylo odstoupeno, za předpokladu, že sám mladistvý do tří dnů od doby, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, prohlásí, že na projednání věci trvá. O tom je třeba obviněného poučit. Jestliže však bylo odstoupeno od trestního stíhání mladistvého a v řízení se pokračovalo jen proto, že mladistvý na projednání věci trval, soud pro mládež, neshledá-li důvod ke zproštění mladistvého, vysloví sice vinu, ale trestní opatření neuloží. Konstrukci těchto ustanovení lze

⁷⁹ HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck, 2013, s. 24.

⁸⁰ pozn. *orgánem sociálně- právní ochrany dětí jsou* dle § 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, všechny orgány, které mají tímto zákonem přidělené postavení v sociálně-právní ochraně dětí. Jedná se především o obecní a krajské úřady.

zjednodušeně interpretovat tak, že pokud již bylo jednou rozhodnuto o odstoupení od trestního stíhání, nelze mladistvému již uložit trestní opatření a to, ani kdyby na pokračování v trestním stíhání trval a projednání věci sám mladistvý trval.

V porovnání s odklony upravenými trestním řádem⁸¹ je odstoupení od trestního stíhání mladistvého charakteristické slabším postavením poškozeného.⁸² Rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání, na rozdíl od odklonů upravených trestním řádem, není nutně podmíněno nahrazením škody poškozenému [srovnej s úpravou odklonu narovnání v § 309 odst. 1 písm. b) TrŘ] či alespoň uzavřením dohody o náhradě škody nebo učiněním jiných potřebných opatření k její náhradě nebo jiným způsobem odčinění újmy způsobené proviněním [srovnej s úpravou odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání v § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ]. Postačí pokud, je mladistvý připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a *přičinit se o odstranění škodlivých následků* jeho provinění (srovnej § 68 ZSVM)⁸³. Upozadění pozice poškozeného dokládá i skutečnost, že k podání stížnosti proti rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání mladistvého je poškozený oprávněný pouze v případě rozhodnutí v řízení před soudem pro mládež (srovnej § 62 odst. 3, § 65 odst. 3 a § 66 odst. 2 ZSVM), nikoli však bylo-li od trestního stíhání odstoupeno již ve stadiu přípravného řízení. V takovém případě se o odstoupení od trestního stíhání poškozený pouze vyrozumí (srov. § 70 odst. 4 ZSVM a § 72 ZSVM).

2.9 Shrnutí

Tato kapitola seznámila čtenáře s odklony v trestním řízení. Dále byly v kapitole rozebrány jednotlivé odklony (v širším slova smyslu). U každého odklonu byla uvedena jeho podstata, zakotvení v právním řádu a podmínky aplikace.

Následující kapitola se zabývá samotným narovnáním v trestním řízení. Vyjmenovává a přehledně třídí jednotlivé zákonné podmínky nezbytné pro schválení narovnání. Dále je popsán průběh samotného řízení o schválení narovnání s důrazem zvláštnosti v řízeních ve

⁸¹ pozn. Pro tyto účely pouze *odklony stricto sensu*, tedy nikoli trestní příkaz.

⁸² pozn. Do jisté míry v kontrastu s ustanovení § 3 odst. 7. ZSVM, které stanoví, že „řízení podle tohoto zákona musí směřovat k tomu, aby poškozený dosáhl náhrady škody způsobené protiprávním činem, nebo se mu dostalo jiného přiměřeného zadostiučinění.“

⁸³ pozn. Je nutné zdůraznit, že vzhledem ke specialitě ZSVM nahrazuje toto ustanovení (§ 68 ZSVM) v případě řízení ve věcech mládeže i výše zmíněné podmínky v § 309 odst. 1 písm. b) TZ a 307 odst.1 písm. b) TZ u narovnání respektive podmíněného zastavení trestního stíhání a uvedená komparace je tedy myšlena vůči uvedeným odklonům v režimu TrŘ. Ustanovení § 69 ZSMV uvádí taxativní výčet zvláštních druhů řízení (ve smyslu *odklonů stricto sensu*), které lze v trestních věcech mladistvých použít.

věcech mladistvých a v řízeních proti právnickým osobám. Konečně jsou nastíněny i návrhy *de lege ferenda*.

3 NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

V České republice bylo narovnání do trestního řádu zavedeno jeho novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb. účinnou od 1. 9. 1995. Od svého zavedení prošla jeho právní úprava několika novelizacemi novelizací, které měly za cíl zejména rozšíření využívání narovnání v praxi. V průběhu vývoje došlo zejména k zpřesnění a zjednodušení úpravy zákonných podmínek, odstranění některých výkladových a aplikačních nejasností. I přes tyto novelizace, poměrně dlouhou dobu, po kterou je institut součástí trestního řádu a relativně velký potenciál zůstává narovnání v trestním řízení zcela marginálním institutem, který stojí na okraji zájmu a jeho využití je dlouhodobě naprosto minimální.

Podstatou narovnání je dohoda mezi obviněným a poškozeným. Tato dohoda poté vyžaduje schválení, které vyvolává procesní důsledky v podobě zastavení trestního stíhání obviněného. V institutu narovnání vystupuje do popředí zájem na tom, aby sám pachatel důsledně odčinil všechny škodlivé následky způsobené poškozenému trestným činem a došlo k urovnání konfliktu, přičemž tento zájem je preferován nad zájmem trestního postihu. Vedlejším důsledkem je poté preventivní působení na pachatele, neboť samotné naplnění zákonných podmínek a postup směřující k uzavření dohody o narovnání a jejímu schválení, by mělo pachatele rovněž vést k reflektování svého jednání a převzetí skutečné osobní odpovědnosti za něj. Současně by rovněž měla aplikace narovnání u méně závažné trestné činnosti ulehčit přetížené justici s celkovými pozitivními účinky na rychlost a hospodárnost trestního řízení.

3.1 Podmínky aplikace narovnání

Zákonná úprava podmínek institutu narovnání je obsažena v §309 až 314 TrŘ. Narovnání lze schválit až po splnění taxativně stanovených podmínek, ani tehdy však nemá obviněný na schválení narovnání právní nárok. Splnění zákonných podmínek tak představuje nutný předpoklad pro možné schválení narovnání. Jedná se o taxativní výčet hmotně i procesně právních podmínek, při kterých může soud, v přípravném řízení státní zástupce, přistoupit ke schválení dohody o narovnání. Tyto podmínky jsou uvedeny v § 309 TrŘ společně s procesní podmínkou náležitého výsledku podle § 310 TrŘ, která bývá mezi podmínky narovnání rovněž uváděna. Mezi podmínky tedy řadíme následující:

- Jedná se o řízení o přečinu
- Souhlas poškozeného i obviněného

- Prohlášení obviněného, že skutek spáchal, a není zde důvodných pochybností o tom, že je prohlášení činěno vážně, svobodně a určité.
- Obviněný musí uhradit poškozenému škodu vzniklou přečinem nebo učinit kroky k náhradě této škody, případně učinit jiné kroky k odčinění újmy vzniklé přečinem
- Obviněný vydá to, o co se bezdůvodně přečinem obohatil, případně učiní jiná potřebná a vhodná opatření k jeho vydání
- Obviněný složí na účet soudu, v přípravném řízení na účet státního zastupitelství, peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, přičemž částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu.
- Lze-li takový způsob vyřízení věci považovat za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům
- Obviněný i poškozený jsou před rozhodnutím o schválení narovnání náležitě vyslechnuti soudem, v přípravném řízení státním zástupcem (§310 TR).⁸⁴

Výše uvedené podmínky pro vydání rozhodnutí a jsou posuzovány v rámci přípravného řízení státním zástupcem, případně během trestního řízení soudem. Soud či státní zástupce posuzují dané, výše uvedené taxativně vyjmenované, podmínky kumulativně, takže musí být splněny všechny a nelze některou z nich vynechat. Posuzování musí být objektivní a výsledek posuzování je následně uveden v odůvodnění rozhodnutí o schválení dohody o narovnání. Nyní se autor v následujících pasážích pokusí postupně rozebrat jednotlivé podmínky.

3.1.1 Řízení o přečinu

Již první z podmínek významně omezuje okruh trestních věcí, na které lze narovnání aplikovat pouze na skutky s menší závažností a společenskou škodlivostí. Spáchaný skutek musí být právně kvalifikován jako přečin⁸⁵ Přičemž tato podmínka „*právní kvalifikace skutku jako přečinu je typická i pro ostatní formy odklonů v českém trestním právu*“⁸⁶.

Trestní zákoník (zákon č. 40/2009 Sb.) zavedl s účinností od 1. ledna 2010 nové dělení trestných činů, a to na přečiny a zločiny (§ 14 TZ). Toto dělení se promítnuto i do některých

⁸⁴ Jelínek, 2010, opak., s. 758.

⁸⁵ pozn. Srovnej s legální definicí §14 TZ odst. 2., kdy: “Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.“

⁸⁶ cit. Fryšták, 2012, opak. cit., s. 120.

procesních institutů včetně odklonů. Původní podmínka (tj. před výše uvedenou kategorizací trestných činů zavedenou trestním zákoníkem č.40/2009 Sb.), umožňovala narovnání schválit, pouze pokud byl obviněný stíhán pro trestný čin, na který zákon stanovil trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšovala pět let, byla nahrazena podmínkou novou, která stanoví, že rozhodnout o schválení narovnání je možné jen v řízení o přečinu⁸⁷.⁸⁸ Tedy řízení o skutku, který je v usnesení o zahájení trestního stíhání (§ 160 TrŘ) nebo následně v obžalobě [srov. § 176 a 177 písm. c) TrŘ] či následujícím soudním řízení v souladu s trestním zákoníkem právně posouzen jako přečin. Fakticky tak došlo k rozšíření možnosti aplikace.

Pro účely právní kvalifikace přečinu jsou rozhodné trestní sazby, které jsou uvedené ve zvláštní části TZ⁸⁹. Ke specifickým modifikacím⁹⁰ se pro účely posouzení výše trestních sazeb (a tedy i určení zda - li jde o přečin) nepřihlíží.

Výjimku z možnosti užití institutu narovnání u přečinů je případ, kdy je daný skutek posuzován jako více trestných činů spáchaných v jednočinném souběhu, přičemž minimálně jeden z těchto trestných činů nebyl právně kvalifikován jako přečin. V takovém případě nelze uzavřít dohodu o narovnání ohledně trestného činu kvalifikovaného jako přečin a o zbylém (event. zbylých) u kterého je možnost schválení narovnání nepřípustná rozhodovat samostatně. Důvodem je zásada ne bis in idem, která by znemožnila rozhodovat o zbylém (zbylých) trestných činech. Rozhodnutí o schválení narovnání totiž obsahuje výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ohledně něhož se stíhání vede⁹¹ (srov. § 311 TrŘ), čímž se vytváří překážka *rei iudicatae* (věci pravomocně rozhodnuté) a trestní stíhání proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání je tedy nepřípustné [srov. § 11 odst. 1 písm. h) TrŘ]. Obdobné platí i u rozhodnutí o odložení věci za současného schválení narovnání, tedy jakousi formu narovnání v přípravném řízení [srov. § 11a písm. a) TrŘ].⁹²

3.1.2 Souhlas obviněného a poškozeného

Podmínka souhlasu obviněného i poškozeného tvoří elementární základ institutu narovnání. Vyjádřením souhlasu, strany stvrzují, že v případě daného skutku mají mezi sebou

⁸⁷ pozn. Řízením o přečinu rozumíme jak přípravné řízení, tak řízení před soudem.

⁸⁸ Šámal, 2013, opak., s. 3515.

⁸⁹ pozn. část druhá TZ, § 140 - § 480.

⁹⁰ (pozn. Jedná se například o zvýšení či snížení trestních sazeb při ukládání úhrnného nebo souhrnného trest, možnost mimořádného snížení trestu odnětí svobody dle § 58 TZ, sníženým trestním sazbou v řízeních podle ZSVM nebo zvýšení trestní sazby u pachatele trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 107 a 108 TZ.

⁹¹ NEZKUSIL, Jiří. *Narovnání jako forma odklonu*. Právník. 2007, č. 10, s. 106.

⁹² Šámal, 2013, opak., s. 3515.

vyřešeny všechny nároky a jsou schopny a ochotny svůj konflikt, na základě daného skutku vzniklý, vyřešit cestou smírné dohody realizované formou narovnání a tedy bez požadavku setrvání na standardním postupu vyřízení trestní věci (standardní proces trestního řízení před soudem s vynesením rozsudku). Naplnění podmínky souhlasu je vyžadováno od obou stran dohody, tedy a obviněného i poškozeného. Existence poškozeného ve věci, která má být vyřízena narovnáním, je zcela zásadní. Tato nezbytnost pramení přímo ze samotné podstaty institutu, kterým je uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným, za účelem urovnání jejich konfliktu vzniklého v důsledku trestného činu, a při následné schválení této dohody soudem, případně státním zástupcem. Z povahy věci je tedy proto aplikace narovnání vyloučena, pokud v trestní věci nefiguruje žádný poškozený ve smyslu § 43 TrŘ. (např. protože v dané věci nebyla způsobena škoda ani nemajetková újma) Nabízí se srovnání s institutem podmíněného zastavení trestního stíhání, u kterého není na rozdíl od narovnání souhlas poškozeného podmínkou nezbytnou k jeho využití⁹³ a povinnost nahradit škodu, příp. uzavřít s poškozeným dohodu o její náhradě, je podmínkou jen byla-li nějaká škoda trestným činem způsobena [srov. § 307 odst. 1 písm. b) TrŘ]. Podmíněné zastavení trestního řízení lze tedy užít i při absenci poškozené osoby ve smyslu § 43 TrŘ.

Souhlas stran dohody o narovnání (obviněného a poškozeného) může být udělen kdykoliv v průběhu trestního stíhání, a to při naplnění nezbytných předpokladů a způsobem, který nevzbuzuje pochybnosti. Pro udělení souhlasu se uplatní obecná ustanovení o náležitostech podání. Souhlas lze učinit více způsoby. V praxi se nejčastěji jedná o písemný souhlas nebo ústní souhlas do protokolu⁹⁴ Dále je možné souhlas učinit několika méně častými formami - telefaxem, telegraficky, v elektronické podobě nebo dálnopisem (srov. § 59 odst. 1 TrŘ).

Pokud bylo přečinem poškozeno více osob, je vyžadováno souhlasné prohlášení⁹⁵ všech poškozených ve smyslu § 43 odst. 3 TrŘ, tedy nejen těch, kteří mají nárok na náhradu škody, odčinné újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.

Je podstatné odlišovat, souhlas obviněného s narovnáním a prohlášení obviněného o spáchání skutku Jedná se dva rozdílné procesní úkony, které mají zcela odlišné právní důsledky. Zatímco souhlas výše popsany činí obviněný i poškozený, a tento se týká procesního postupu, který vede k schválení dohody o narovnání, prohlášení o spáchání skutku činí pouze obviněný.

⁹³ pozn. Poškozená osoba může nicméně svůj nesouhlas s využitím odklonu v podobě podmíněného zastavení trestního stíhání vyjádřit podáním stížnosti proti rozhodnutí podle § 307 odst. 7. Stížnost má odkladný účinek.

⁹⁴ Uvádí např. Šámal, 2013, opak., s. 3516 nebo Ščerba, 2014, opak., s. 95.

⁹⁵ pozn. Realizováno nejčastěji zpravidla ústně do protokolu.

Jedná se o mírnější formu oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání (kde se obviněný doznává ke spáchání trestného činu), neboť prohlášení je pouze součástí výsledku a není třeba, aby se vyjadřoval k jednotlivým skutkovým okolnostem daného přečinu, jedná se o výsledek *sui generis*. Zároveň je však zapotřebí uvést (a během výsledku o tom i obviněného poučit), že prohlášení o spáchání skutku nelze použít v dalším řízení jako důkaz pro případ, že by soud/SZ narovnání neschválil.

3.1.3 Prohlášení obviněného o spáchání skutku

Skutek představuje z procesního hlediska velmi významný, neboť je jím vymezen předmět trestního řízení. Zároveň však zákonodárce ponechává vymezení tohoto pojmu právní teorii a soudní praxi. Konkrétní skutek pak může naplňovat znaky jednoho nebo více trestných činů, nemusí však vykazovat znaky žádného trestného činu. /O více trestných činů v jednom skutku se jedná v případě tzv. *jednočinného souběhu nestejnorodého*, kdy pachatel jedním skutkem spáchá více trestných činů různých skutkových podstat. Teoreticky lze uvažovat i o tzv. *jednočinném souběhu stejnorodém*, kdy pachatel jedním skutkem vícekrát naplní stejnou skutkovou podstatu trestného činu. Jednočinný souběh stejnorodý však není obecně v nauce uznáván a v judikatuře bývají tyto případy považovány za jeden trestný čin⁹⁶.
⁹⁷Skutkem obecně se pak rozumí „určitá událost ve vnějším světě vyvolaná jednáním člověka. Skutek je výsečí objektivní reality, něco, co se ve vnějším světě stalo, určitá událost vzešlá z jednání člověka. Za jeden skutek se v nauce a praxi považují všechny projevy vůle pachatele navenek, které jsou příčinou následku významného pro trestní právo, pokud jsou zahrnuty zaviněním“⁹⁸.

Popis skutku, pro který je obviněný stíhán, je obsažen v usnesení o zahájení trestního stíhání. Skutek musí být popsán tak, aby nemohl být zaměněn s jiným skutkem a zároveň musí být zákonně označen trestný čin, který je ve skutku spatřován (§ 160 odst. 1 TrŘ). Žalovaný skutek musí být dále přesně označen v *žalobním petitu* (žalobním návrhu), který je obligatorní obsahovou náležitostí obžaloby. Žalobní návrh musí zároveň obsahovat, jaký trestný čin obžaloba v žalovaném skutku spatřuje (srov. § 177 c) TrŘ) spolu s odůvodněním⁹⁹ [srov. § 177 c) a d) TrŘ].¹⁰⁰

⁹⁶ např. rozhodnutí č. 41/76 Sb. rozh. tr.

⁹⁷ Šámal, 2016, opak., s. 275.

⁹⁸ cit. Jelínek, 2010, opak. cit., s. 510.

⁹⁹ pozn. Srovnej § 179d odst. 1 TrŘ s právní úpravou náležitostí návrhu na potrestání, které jsou totožné jako u obžaloby s výjimkou odůvodnění.

¹⁰⁰ Šámal, 2013, opak., s. 3517.

Prohlášení je činěno v rámci osobního prohlášení nebo úředního záznamu o jeho vysvětlení podle § 158 odst. 6 TrŘ. Prohlášení nelze použít jako důkaz pro další řízení.¹⁰¹ Pokud tedy nedojde ke schválení narovnání, k prohlášení o spáchání skutku se podle § 314 TrŘ v dalším řízení nepřihlíží. Soud, případně státní zástupce prohlášení vždy přezkoumá, zda bylo učiněno svobodně, vážně a určitě a zda-li odpovídá zjištěnému skutkovému stavu.

Otázku náležitosti svobodného projevu vůle v prohlášení o spáchání skutku v řízení o narovnání řešil v roce 2014 Nejvyšší soud ČR. Ten ve svém rozsudku sp. zn 5 Tz 44/2014 ze dne ze dne 12. 11. 2014 posuzoval zda-li bylo prohlášení obviněného o spáchání skutku učiněno svobodně. V projednávaném případě obviněný prohlášení o spáchání skutku učinil, primárně jen proto, že trvající trestní stíhání by mohlo výrazně ohrozit jeho profesní kariéru, a to přestože se necítil být vinným ze spáchání trestného činu. Státní zástupce měl o těchto důvodech povědomí na základě předchozí komunikace s obviněným a narovnání schválil. Nejvyšší soud v daném případě judikoval, že takové prohlášení obviněného nebylo svobodné, neboť bylo učiněné v tísní.¹⁰²

Podmínka prohlášení obviněného o spáchání skutku, pro který je stíhán, představuje podstatnou odlišnost od podmíněného zastavení trestního stíhání, kde je nezbytnou podmínkou aplikace nikoliv prohlášení, ale doznání. Doznání u podmíněného zastavení trestního stíhání musí být v souladu s trestně právními procesními předpisy, učiněno v rámci výpovědi a musí se vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, tedy včetně subjektivní stránky trestného činu¹⁰³, zatímco prohlášení u narovnání postačí ve formě osobního prohlášení.

3.1.4 Úhrada škody a vydání bezdůvodného obohacení

Další podmínkou nezbytnou pro schválení narovnání je úhrada škody poškozenému způsobené přečinem, popřípadě jiné odčinění újmy vzniklé přečinem nebo vydání bezdůvodného obohacení. K vypořádání s poškozeným může rovněž dojít, jestliže k úhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení obviněný učiní potřebné úkony [srov. § 309 odst. 1

¹⁰¹ RIZMAN, Stanislav; SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel. *K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení*. III. část. Trestní právo. 1997, roč. 2, č. 2, s. 7.

¹⁰² pozn. Soud shledal, že: „postup státního zástupce, který podle § 309 odst. 1 TrŘ schválil narovnání s vědomím toho, že souhlas obviněného s narovnáním a prohlášení o spáchání skutku byly vynuceny obavou ze ztráty významného postavení v Armádě České republiky, je v rozporu s právem na spravedlivé řízení, které je zakotveno v ustanovení čl. 6 odst. 1, 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.“ zdroj: Rozsudek sp. zn 5 Tz 44/2014 ze dne 12. 11. 2014.

¹⁰³ pozn. Obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu představuje zavinění jako vnitřní psychický stav pachatele k určitým skutečnostem, jež zakládají trestný čin. Fakultativními znaky jsou především pohnutka (motiv), cíl (účel) a záměr pachatelova jednání.

písm. b) a c) TrŘ]. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání tak u narovnání nepostačí pouhé uzavření dohody o náhradě škody či o vydání bezdůvodného obohacení [srov. § 307 odst. 1 písm. b) a c) TrŘ]. Tato přísnější podmínka pro schválení narovnání je stanovena především z důvodu, že narovnání je rozhodnutím meritorním (srov. mezitímní povaha rozhodnutí u podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 307), je s ním spojeno zastavení trestního stíhání, a tudíž jsou účinky spojené s narovnáním pro obviněného bezesporu příznivější než u podmíněného zastavení trestního stíhání.¹⁰⁴

Obsahem dohody o narovnání je i určení výše škody. To závisí na ujednání stran a odvíjí se od nároků uplatňovaných poškozeným. S ohledem na okolnosti daného příkladu, je třeba zvažovat přiměřenost vyčíslené částky, nicméně obecným předpokladem je zde uhrazení škody v plném rozsahu. Vzhledem k okolnostem daného skutku lze přihlídnout i k úhradě nemajetkové újmy, která mohla případně vzniknout. V takovém případě však musí soud, případně státní zástupce, výslechem ověřit, zda při takové dohodě nebyla ani jedna ze stran podrobena nátlaku, zastrašování nebo vyhrožování.

Pro obecná pravidla náhrady škody uijeme úpravu stanovenou v příslušných hmotněprávních předpisech (především § 2951 a násl. OZ a § 250 a násl. ZPr). Občanský zákoník škodou rozumí újmu na jmění (srov. § 2894 a § 495 OZ), přičemž se hradí obě složky, tedy jak *damnum emergens* (škoda skutečná), tak *lucrum cessans* (ušlý zisk). (srov. 2952 OZ). Od škody, tedy újmy materiálního charakteru (újmy na jmění), je třeba rozlišovat újma nemateriálního charakteru (nemajetková újma). Taková újma je velmi obtížně objektivně vyjádřitelná v penězích. Jako taková by měla být primárně odčiněna nepeněžitým plněním tedy takzvanou *satisfakcí*¹⁰⁵, a peněžitá náhrada (tzv. dostatečné zadostiučinění v penězích) by měla nastoupit až tehdy, pokud není jiná, nepeněžitá, forma odčinění újmy dostačující¹⁰⁶.

Ohledně způsobu úhrady škody obecně platí, že vzniklá škoda se hradí v penězích, což vyplývá z dikce zákona v součinnosti s § 43 odst. 3 TŘ. Ovšem u narovnání je možné

¹⁰⁴ Šámal, 2013, opak., s. 3519.

¹⁰⁵ pozn. Dle § 2951 odst. 2 OZ se nemajetková újma „odčiní přiměřeným zadostiučiněním, které musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy“; za dostatečné zadostiučinění lze považovat např. omluvu, zveřejnění omluvy nebo konstatování, že bylo porušeno právo. V trestním řádu je pak takový způsob satisfakce vyjádřen u narovnání v ustanovení § 309 odst. 1 písm. b) in fine jako „jiné odčinění újmy“.

¹⁰⁶ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVORÁK, Josef FIALA, Irena PELIKÁNOVÁ, Robert PELIKÁN, Alena BANYAIOVÁ. *Občanský zákoník: komentář. Svazek V*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 1089.

dovodit, že náhradu škody v souvislosti s § 309 odst. 1 písm. b) lze uhradit také způsobem *restitutio in integrum* (uvedením v předchozí stav).¹⁰⁷

Společně s úhradou způsobené škody je zákonem požadováno i vydání bezdůvodného obohacení. Povinnost vydání bezdůvodného obohacení byla do § 309 odst. 1, přidána novelou TR, zákonem č. 181/2011 Sb., s účinností od 1. 7. 2011.¹⁰⁸ Jednoznačným cílem této úpravy bylo zvýšení možností uspokojení nároků poškozeného a celkové zlepšení jeho postavení. Bezdůvodné obohacení je jedním z projevů tradiční zásady *neminem laedere* (nikomu neškodit)¹⁰⁹ a ochrany poskytované majetkovým právům.¹¹⁰ Za bezdůvodné obohacením lze obecně považovat majetkový prospěch bez právního důvodu. Tím se rozumí prospěch, který byl získán plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl nebo protiprávním užitím cizí hodnoty. Tuto definici mírně upravuje současný Občanský zákoník, když namísto spojení *bez právního důvodu* hovoří v § 2991 o obohacení *bez spravedlivého důvodu*. Cílem je přitom upozornit na skutečnost, že ne každý případ obohacení, u kterého nelze dovést právní důvod, je nutné považovat za bezdůvodné obohacení.¹¹¹

Na majetku toho, kdo se jednáním bezdůvodně obohatil, se bezdůvodné obohacení může projevit buď jeho zvětšením (tzv. *přímé bezdůvodné obohacení*) nebo tak, že nedojde k jeho zmenšení, ačkoli k němu dojít mělo (tzv. *nepřímé bezdůvodné obohacení*).¹¹² Základní zásadou v situacích, kdy dojde k bezdůvodnému obohacení je vydání bezdůvodného obohacení ochuzenému. (srov. § 2991 odst. 1 OZ). Pokud není vydání bezdůvodného obohacení (ve smyslu konkrétního plnění) dobře možné, uplatní se subsidiárně náhrada v penězích ve výši ceny obvyklé¹¹³ (srovnej § 2999 OZ). Nedojde-li přímo uhrazení způsobené

¹⁰⁷ Šámal, 2013, opak., s. 3518.

¹⁰⁸ pozn. Totožná úprava byla tou samou novelou přidána i do ustanovení § 307 odst. 1 u odklonu podmíněného zastavení trestního stíhání.

¹⁰⁹ pozn. Dle Ulpianova pojetí spravedlnosti ve starověkém Římě byly základní zásady života „*Honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere*“ (Poctivě žít, nikomu neškodit a každému dávat, co mu právem náleží).

¹¹⁰ ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Jiří HRÁDEK, Petr VOJTEK, Petr HAJN. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VII.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 518.

¹¹¹ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Nový občanský zákoník, bezdůvodné obohacení.* [online].

Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/bezduvodne-obohaceni>

¹¹² pozn. V § 2992 a násl. OZ jsou dále uvedeny případy, kdy obohacení není považováno za bezdůvodné nebo nepodléhá vydání.

¹¹³ pozn. Obvyklá cena je v zákoně č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů, definována v ustanovení § 2 odst. 1. takto: „obvyklou cenou se pro účely tohoto zákona rozumí cena, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku nebo při poskytování stejné nebo obdobné služby v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni ocenění. Přitom se zvažují všechny okolnosti, které mají na cenu vliv, avšak do její výše se nepromítají vlivy mimořádných okolností trhu, osobních poměrů prodávajícího nebo kupujícího ani vliv zvláštní oblíbenosti. Mimořádnými okolnostmi trhu se rozumějí například stav tísně prodávajícího nebo kupujícího, důsledky přírodních či jiných kalami. Osobními poměry se rozumějí zejména vztahy majetkové, rodinné nebo jiné osobní vztahy mezi prodávajícím a kupujícím. Zvláštní oblíbeností se rozumí zvláštní hodnota přikládaná majetku nebo službě vyplývající z osobního vztahu k nim. Obvyklá cena vyjadřuje hodnotu věci a určí se porovnáním.“

škody a vydání bezdůvodného obohacení postačí k naplnění zákonných podmínek nutných k schválení narovnání, učiní-li obviněný *úkony potřebné k úhradě škody*, respektive učiní *jiná vhodná opatření k vydání bezdůvodného obohacení*.

Jiná vhodná opatření k vydání bezdůvodného obohacení mohou mít poměrně široký obsah a v svých důsledcích vést k jisté právní nejistotě při naplňování podmínek nutných k vyřízení věci narovnáním. Obecně je však lze za takový způsob *jiného vhodného opatření k vydání bezdůvodného obohacení* považovat například řádné nahlášení pojistné události pojišťovně společně s poskytnutím nezbytné součinnosti, případně součinnost s dalším subjektem, který je dle zákona povinen k úhradě škody či vydání bezdůvodného obohacení.

¹¹⁴ Jako jiné vhodné opatření lze považovat i uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným ohledně úhrady škody. Za účelem větší právní jistoty poškozeného ovšem tato dohoda musí být zajištěna některým z občanskoprávních zajišťovacích institutů¹¹⁵. Pokud by dohoda mezi obviněným a poškozeným některým z občanskoprávních zajišťovacích institutů zajištěna nebyla, bylo by možné rozhodnout pouze o podmíněném zastavení trestního stíhání, nikoliv schválit narovnání, neboť by nedošlo k plnému naplnění zákonné podmínky.

Otázkou vzniklé škody, respektive možnosti užití narovnání v případech, kdy trestným činem žádná škoda nevznikla (což má dále za následek i absenci poškozeného) se v rozhodnutí 4 Tz 156/2003 a později také v usnesení 11 Tdo 1202/2008 zabýval Nejvyšší soud ČR. V rozhodnutí 4 Tz 156/2003 se jednalo o méně závažný přečin nízké společenské škodlivosti, avšak v případě zcela absentoval prvek poškozeného. Spáchaným totiž trestným činem nedošlo k žádné újmě. Nejvyšší soud zdůraznil základní podstatu narovnání, která spočívá v dohodě mezi poškozeným a obviněným. Okresní soud, který v tomto případě narovnání schválil, si nicméně vyložil zákonnou úpravu institutu extenzivně a i přes chybějící prvek poškozeného narovnání schválením dohody aplikoval. Nejvyšší soud v rozsudku dovedl, že takový výklad je v rozporu se smyslem a účel zákona. Taková aplikace narovnání nerespektuje povahu narovnání jako dohody mezi poškozeným a obviněným, neboť, v případě absence poškozeného, nemá obviněný protistranu, se kterou by mohl dohodu uzavřít. Existence poškozeného, proto představuje esenciální náležitost institutu narovnání. Jako poškozený, může vystupovat i stát nebo obec, ovšem pouze v případě, že dojde k poškození

¹¹⁴ VANTUCH, P. *Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu*. Právní rozhledy. 1998, č. 8, s. 395 nebo ROZUM, Jan, Jan VŮJTĚCH a Petr KOTULAN. *Výzkum institutu narovnání: výzkum uskutečněný v rámci programu účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999, s. 64 nebo Šámal, 2013, opak., s. 3521)

¹¹⁵ Jedná se například o *dohodu o srážkách ze mzdy* mezi obviněným a jeho zaměstnavatelem ve prospěch poškozeného, dále *ručení* či *zřízení zástavního práva*.

jejich majetku, případně k výraznému poškození veřejného zájmu. Poškozený tak může být nejen soukromá osoba, ale i stát nebo obec. Stát či obec však v takovém případě nevystupují v mocenské postavení (srov. § 21 OZ).¹¹⁶

Usnesení 11 Tdo 1202/2008 velmi podobný problém jako předchozí rozsudek. V daném případě se opět jednalo o schválení narovnání v případě, kdy nebyl na straně poškozeného žádný subjekt. Jednalo se o obecně ohrožující trestný čin podle § 274 TZ Ohrožení pod vlivem návykové látek, při němž nevznikla žádná majetková či nemajetková újma. Zároveň nebyl poškozen ani žádný soukromý zájem. V případě došlo ke schválení dohody o narovnání, kdy na straně poškozeného stála Česká republika, zastupovaná státním zastupitelstvím. Nejvyšší soud ovšem v takovém případě vyloučil aplikaci narovnání z důvodu absence poškozeného. Státní zastupitelství totiž v daném případě vystupovalo jako orgán veřejné žaloby a nikoli jako poškozený. Nejvyšší soud v usnesení zopakoval základní premisu pro možnost aplikace narovnání. Tedy, že pokud není na straně poškozeného žádný subjekt, nelze uzavřít narovnání, neboť nedochází k naplnění zákonných podmínek. Není však vyloučeno použití jiné formy odklonu.¹¹⁷

3.1.5 Složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů

Další z podmínek je složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů. Tato částka nesmí být zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu. Přiměřenost je posuzována objektivně podle všech okolností případu a osoby obviněného soudem a v přípravném řízení státním zástupcem. Subjektivní hlediska jako majetkové poměry obviněného nepředstavují kritérium pro určení výše částky.¹¹⁸ Podle některých autorů by však přispělo k přehlednosti právní úpravy, kdyby zohlednění majetkových poměrů bylo obsaženo přímo u této podmínky, jelikož právě ve vztahu k ní má zásadní význam¹¹⁹. Na druhou stranu by se sebou taková úprava přinášela komplikace v podobě nastavení vhodného přístupu k posuzování poměru výše částky a majetkové situace obviněného. Takto se zákon pouze omezuje na nastavená mantinelů zřejmou nepřiměřeností, ať již nízkou či vysokou, a určení

¹¹⁶ Rozhodnutí 4 Tz 156/2003.

¹¹⁷ Usnesení 11 Tdo 1202/2008.

¹¹⁸ pozn. Ačkoliv mohou být předmětem posouzení při rozhodování, zda-li je vyřízení věci narovnáním v daném případě dostačujícím způsobem vyřízením věci, srovnej § 309 odst. 1 in fine)

¹¹⁹ Uvádí např. Ščerba, 2014, opak., s. 92.

konkrétní výše částky je ponecháno volně v dispozici obviněného¹²⁰. Mezi oběma nastíněnými variantami lze ještě uvažovat například o vytvoření pomocných orientačních tabulek a nezávazné systematice hodnocení kritérií za účelem stanovení adekvátní částky, což by mohlo být dle autora za určitých podmínek v praxi přínosné (více rozvinuto v podkapitole 3.5 Úvahy de lege ferenda). V současné právní úpravě však lze spatřovat i pozitivní aspekty. Určení částky adekvátní částky by mělo působit mimo jiné výchovným efektem, neboť je obviněný nucen reflektovat na důsledky svého protiprávního jednání a sám určit přiměřenou částku, kterou přispívá na pomoc obětem trestných činů. V praxi často dochází k určení této částky po poradě obviněného s obhájcem, případně probačním úředníkem, kteří by jako odborníci měli mít dostatečnou kvalifikaci k určení adekvátní částky. Dále je obviněnému umožněno si vyžádat názor státního zástupce nebo soudu, nicméně tyto názory nejsou právně závazné.

Jak již bylo zmíněno, tato podmínka nesupluje peněžité trest ve smyslu § 67 TZ. Smyslem zde není primárně potrestání¹²¹, nýbrž jakýsi „quasi dobrovolný“ výraz „*reparace veřejného zájmu, který byl spáchaným přečinem dotčen a určitou formu kompenzace sloužící k naplnění účelu trestního řízení*“¹²².

U navržené částky nutné vždy náležitě posoudit její adekvátnost, která se hodnotí ve vztahu ke všem objektivním skutečnostem souvisejícím se spáchaným přečinem, jeho povahou a společenskou závažností. Pokud je navržená částka přiměřená a dostatečná, soud, eventuálně státní zástupce, ji schválí a zdůvodní. V opačném případě je návrh částky zamítnut, přičemž zamítnutí nebrání obviněnému k úpravě návrhu a jeho opětovnému předložení¹²³. Samotné složení částky na účet soudu je možné provést více způsoby¹²⁴. Nejčastěji využívanou možností pak v praxi pravděpodobně představuje složení hotovosti na podkladně soudu.

Tato podmínka, nezbytná pro schválení dohody o narovnání, prošla výrazným vývojem. Původně byla podmínka, upravena ustanovením § 312 TŘ ovšem umožňovala určit částku

¹²⁰ pozn. Srovnej na rozdíl od jedné z forem alternativního trestu - peněžitého trestu ve smyslu § 67 TZ, který je autoritativně ukládán soudem ve výroku o trestu.

¹²¹ pozn.: Například Nejvyšší státní zastupitelství zastává názor, že „určitý prvek trestní represe je obsažen v tom, že obviněnému se uloží povinnost k dalšímu majetkovému plnění nad rámec výše škody, když uvedené plnění slouží pro obecně prospěšné účely.“ Viz. webové stránky NSZ, odklony v trestním řízení, zpřístupněno online.

¹²² cit. Šámal, 2013, opak. cit., s. 1174.

¹²³ Jelínek, 2010, opak., s. 759.

¹²⁴ pozn. Bezhotovostní platbou převodem na účet, poštovní poukázkou nebo hotovostní platbou na pokladně soudu.

konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům dohodou mezi obviněným a poškozeným¹²⁵, kdy byl soud navíc touto volbou vázán.

Právě pojmová neurčitost slovního spojení „obecně prospěšné účely“ v kombinaci s volbou adresáta částky a zejména pak vázaností soudu touto volbou, umožňovala výraznou volnost a mnoho variant výkladu při naplňování této podmínky. Následkem pak logicky byla poměrně vysoká netransparentnost, účelové využívání či dokonce přímo zneužívání právní úpravy této podmínky, která tak často neplnila svůj účel.¹²⁶ Odborná veřejnost pak kritizovala zejména právě možnost jednání *in freudem legis* (obcházení zákona)¹²⁷, a to například zejména v případech, kdy obviněný určil částku na obecně prospěšné účely subjektu, jehož byl vlastníkem, funkcionářem nebo členem a mohl tak poskytnuté plnění účelově odčerpat zpět. Mimo účelové využívání, představoval další nedostatek úpravy fakt, že docházelo k opomíjení nebo naopak zvýhodňování některých subjektů, což ještě umocnilo celkovou netransparentnost. Česká advokátní komora dokonce umožňovala potenciálním příjemcům pomoc tím, že své členy na existenci určitých obecně prospěšných subjektů na žádost upozornila.¹²⁸ První výrazné změny doznala hojně kritizovaná úprava spolu s účinností zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů, který stanovil, že 50 % celkové částky muselo být odevzdáno státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Zbylá polovina z celkové částky zůstala stále adresátovi identifikovanému v dohodě mezi obviněným a poškozeným.

Tato částečná změna úpravy ovšem nemohla vést k vyřešení nedostatků, došlo pouze ke snížení částky, která se specifické problémy týkala, o jednu polovinu. Danou problematikou se později extenzivně zabývalo i Nejvyšší státní zastupitelství ve své *Zvláštní zprávě o odklonech v trestním řízení z roku 2008*¹²⁹. Následně byl novelou trestního řádu provedená úprava zákonem č. 193/2012 Sb. s účinností od 01.09.2012 problematický § 312 zcela vypuštěn a § 309 odst. 1 písm. d) upraven do současné podoby, kdy částka složená na účet soudu či v

¹²⁵ pozn. dle původního znění § 312 TrŘ se za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům považovaly částky pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní.

¹²⁶ pozn. Srovnej *mutatis mutandis* s podobným vývojem úpravy této podmínky u institutu podmíněného zastavení trestního stíhání. ŠÁMAL, Pavel a kol., 2013. *Trestní řád: komentář*. 7., dopl. a přeprac. vyd. V Praze: C.H. Beck. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹²⁷ pozn. Nedocházelo tedy přímo k porušení právní normy, avšak jednání v důsledku směřovalo ke zmaření jejího účelu a smyslu.

¹²⁸ pozn. Například „Upozornění na možnost složení peněžní částky k obecně prospěšným účelům v rámci trestněprávního narovnání“ v Bulletinu advokacie, příspěvek České advokátní komora, 1997, č. 5, s. 57

¹²⁹ Šámal, 2013, opak., s. 3522.

přípravném řízení na účet státního zástupce je určena výhradně na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti podle zvláštního právního předpisu¹³⁰.

3.1.6 Dostatečnost vyřízení věci rozhodnutím o schválení narovnání

Další důležitou podmínkou pro schválení narovnání je, že soud a v přípravném řízení státní zástupce považuje takovým způsob vyřízení trestní věci za dostačující. Posuzování je individuální s ohledem na povahu a závažnost spáchaného činu, s přihlédnutím k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem a k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (§ 309 odst. 1 in fine). Dostatečnost se posuzuje „zvlášť u každého jednotlivého aspektu a to s ohledem na naplnění účelu trestního řádu“¹³¹ (srov. § 1 odst. 1 TrŘ).

Povaha spáchaného trestného činu je určována zejména „významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen“¹³². Tedy souboru společenských vztahů (zájmů, hodnot), v teorii též označovaným jako právní statky¹³³, které byly v důsledku trestného činu porušeny nebo ohroženy. Naproti tomu závažnost činu vychází z jeho stupně společenské škodlivosti a míry závažnosti. Závažnost je třeba zhodnotit s ohledem na intenzitu naplnění kritérií vymezených v § 39 odst. 2 tr. zákoníku, a to ve vztahu ke konkrétním znakům zvažované skutkové podstaty trestného činu.¹³⁴ Dále je třeba, v jednotlivých případech, zvažovat i případné polehčující a přitěžující okolnosti (srov. demonstrativní výčty v § 41 a 42 TrZ). Kritérium závažnosti, respektive společenské škodlivosti případu je dále nutno doplnit nejen principem *ultima ratio* (dle které trestní právo představuje tzv. *nejzazší prostředek*, kterým je prováděna právní regulace a sociální kontrola společnosti, srovnej. § 12 odst. 2 TZ), z kterého vyplývá, že trestní právo má místo pouze tam, kde jiné prostředky z hlediska ochrany práv fyzických a právnických osob jsou nedostatečné, neúčinné nebo nevhodné¹³⁵ společně s principem *minimalizace trestní represe*, který spočívá ve zvolení takových jen prostředků, které jsou nezbytné k dosažení účelu trestního řízení, a v těch případech, kdy není možné věc řešit jinak než právě prostředky trestního práva.

¹³⁰ pozn. Zvláštním právním předpisem se rozuměl do 31. 7. 2013 zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně některých zákonů, a následně od 1. 8. 2013 se jím rozumí zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

¹³¹ cit. Sotolář, 2000, opak. cit., s. 97.

¹³² cit. Šámal, 2016, opak. cit., s. 31.

¹³³ pozn. Právní statky představují chráněná práva fyzických i právnických osob a další elementární hodnoty garantované Ústavou ČR a Listinou základních svobod. Trestní právo poskytuje ochranu těmto právním statkům před trestnými činy taxativně vypočtenými ve zvláštní části trestního zákoníku. Jedná se o projev tzv. *fragmentární povahy trestního práva*, neboť trestní právo poskytuje ochranu právě těmto nejdůležitějším právním statkům.

¹³⁴ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 11 Tdo 344/2017, ze dne 27.9.2017

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 11 Tdo 344/2017, ze dne 27.9.2017

Stupeň míry, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, zpravidla určena okruhem dotčeného souboru společenských vztahů (zájmů, hodnot), společně s intenzitou s jakou bylo do těchto vztahů spáchaným přečinem zasaženo. Důležité hledisko zejména představuje, zda-li má „*spáchaný čin převážně povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným*“¹³⁶. Jinými slovy, se jedná o to posouzení, zda-li spáchaným přečinem bylo spíše zasaženo do soukromé sféry poškozeného bez většího negativního dopadu na širší veřejnost, či naopak. Jako pomocné vodítko zde může složit ustanovení § 163a odst.1 TrŘ, které obsahuje výčet trestných činů, pro něž je možné trestní stíhání zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat jen se souhlasem poškozeného. U těchto trestných činů je zákonodárcem presumován výraznější zásah do soukromé sféry poškozeného a spíše konfliktnější povaha trestného činu, kdy byl narušený převážně osobní zájem. Právě tyto trestné činy lze, při splnění dalších podmínek, uvažovat o vyřešení trestní věci narovnáním. Naproti tomu pak stojí ty trestné činy, kterými je více zasaženo do veřejné sféry a dotčen převážně veřejný zájem. Jedná se typicky, nikoli výlučně, například o trestné činy obsažené v hlavě IX a X nebo v hlavě VI díle 1. Nicméně samotný pojem „veřejný zájem“ bývá v teorii řazen mezi tzv. neurčité právní pojmy, které je velmi obtížné přesně definovat. V teorii se lze setkat s obecně přijímanou negativní definicí kdy „*veřejný zájem představuje takový celospolečenský zájem, který přesahuje zájmy jednotlivce nebo skupiny jednotlivců*“¹³⁷. Veřejný zájem však není v trestních předpisech přesně definován. Výklad je ponechán soudu a aplikace závisí na specifických okolnostech v tom kterém případě.¹³⁸

Rovněž osoba obviněného je spolu s výše uvedenými skutečnostmi určovatelem závažnosti trestného činu. Osobnost obviněného je posuzována komplexně, přičemž některá hlediska jsou zpravidla více zohledňována. Tyto hlediska týkající se osoby obviněného pak mohou závažnost spáchaného činu jak zvýšit, tak snížit.

Podstatným hlediskem je zejména předchozí kriminální minulost, tedy jestli byl obviněný dříve trestaný či nikoliv. Významnou roli může hrát také věk obviněného v době spáchaní činu, například jedná-li se o mladistvého nebo tzv. *osobu ve věku blízkém věku mladistvých*¹³⁹. Posuzováno je rovněž chování obviněného před činem a po jeho spáchaní či

¹³⁶ cit. Šámal, 2013, opak. cit., s. 3524.

¹³⁷ pozn. Dle Nejvyššího správního soudu ČR též „*veřejný zájem musí být výslovně formulován ve vztahu ke konkrétní posuzované záležitosti a musí být přesvědčivě odlišen od zájmu soukromého.*”

¹³⁸ Šámal, opak., s. 3525.

¹³⁹ pozn. V obecném trestním právu je věk blízký věku mladistvých počítán od 18 let a vzhledem k tomu, že proces dospívání je značně individuální, je horní hranice ponechána na úvaze soudu ačkoli pouze výjimečně půjde až o 21 let. Viz. ŠÁMAL, Pavel, Tomáš GRIVNA a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck,

jeho vystupování v průběhu řízení, stejně jako psychické vlastnosti¹⁴⁰, psychický stav, psychologické procesy a duševní kondice.¹⁴¹

Všechny výše uvedená hlediska je však zapotřebí posuzovat společně se vztahem obviněného ke spáchanému skutku, tedy se způsobem jakým byl čin proveden, okolnostmi spáchání, mírou zavinění, pohnutkou (motivem), cílem (účelem) či záměrem pachatele.¹⁴²

Dále je nutno posuzovat věc ve spojitosti s osobními a majetkovými poměry obviněného. Osobními poměry tvoří sociální prostředí obviněného, tedy zejména sociální vztahy, dosažené vzdělání, rodinné zázemí nebo zdravotní stav. Majetkové poměry se zkoumají především s ohledem na celkovou finanční situaci obviněného. Klíčové faktory pro posouzení pak představují výše mzdy, platu či jiných příjmů a celková majetnost obecně, tedy zejména např. vlastnictví nemovitosti či automobilu, ale také případná podnikatelská činnost nebo negativně i vyživovací povinnosti či závazky.

Otázkou dostatečnosti spolu s nárokem obviněného na řešení sporu narovnáním se zabýval ve své judikatuře i Nejvyšší soud ČR v usnesení 11 Tdo 1029/2014, kdy se obviněný v posuzovaném případě dožadoval (nárokoval) schválení narovnání, neboť uhradil vzniklou škodu a složil určitou finanční částku na účet soudu. Spáchaný čin byl však tak vysoké společenské škodlivosti¹⁴³, že schválení narovnání by v tomto případě, vzhledem k okolnostem, nemohlo být považováno za dostačující vyřízení trestní věci, jelikož právě dostatečnost řešení trestní věci narovnáním je jednou z podmínek pro schválení narovnání. Nejvyšší soud také zdůraznil, že ačkoli mohou být zákonné podmínky naplněny, neexistuje právní nárok na vyřízení věci narovnáním (odklonem). Soud ani státní zástupce tak nejsou ke schválení narovnání povinni, neboť narovnání (i odklony obecně) představují pouze o procesní alternativu, které se nelze soudně domoci.¹⁴⁴ Obviněný tak má nárok pouze na projednání své věci ve standardním hlavním líčení a ostatní možné procesní postupy jsou konstruované jako *fakultativní alternativa* k němu.¹⁴⁵

2013, s. 548. Trestní zákoník upravuje *věk blízký věku mladistvých* v § 41 písm. f) jako na jednu z polehčujících okolností.

¹⁴⁰ pozn. Dlouhodobější a stálejší znaky osobnosti.

¹⁴¹ pozn. Přitom lze zohlednit např. *stav zmenšené přičetnosti* podle § 27 TrZ.

¹⁴² Šámal, 2013, opak., s. 3525 - 3526.

¹⁴³ pozn. Jednalo se o ublížení na zdraví pod vlivem návykové látky.

¹⁴⁴ Usnesení 11TDO 1029/2014 NS ČR

¹⁴⁵ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. *Odklony v trestním řízení*. [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-řízení-v-trestních-a-netrestních-vecech/odklony-v-trestním-řízení>

3.1.7 Výslech obviněného i poškozeného před rozhodnutím o schválení narovnání

Ustanovení § 310 TrŘ podmiňuje rozhodnutí o schválení narovnání předchozím výslechem stran předkládané dohody o narovnání, tedy obviněného a poškozeného. Výslech provádí soud, v přípravném řízení dozorující státní zástupce. Účelem výslechu obou stran je zejména ověření skutečností a tvrzení již doložených, případně získání nových, které objasní skutkový stav případu. Během výslechu jsou obviněný a poškozený tázáni na okolnosti a způsob uzavření dohody o narovnání. Výslech má spíše informativní a kontrolní charakter, neslouží k získávání důkazů. Účelem výslechu je zejména kontrola dobrovolnosti a svobodné vůle k vyřešení nastalé situace narovnáním a ověření, zda-li nebyla během dohadování ani jedna ze stran podrobena nátlaku, zastrašování nebo vyhrožování.

Soud, případně státní zástupce, zároveň strany dohody o narovnání poučí o jejich právech, včetně následků schválení dohody o narovnání a ověří jejich souhlas s vyřízením trestní věci narovnáním. Poškozený je poučen o následcích plynoucích ze schválení narovnání a současně vyslovuje souhlas s vyřízením trestní věci dohodou o narovnání. Pokud je poškozených více, je nutný souhlas všech, jinak nelze ke schválení narovnání přistoupit. Obviněný je poučen o následcích plynoucích ze schválení narovnání. Současně obviněný vyjadřuje svůj souhlas s vyřízením trestní věci narovnáním, kterým se vzdává práva na pokračování trestního řízení, čímž je „dosažena konformita s právem na spravedlivý proces“¹⁴⁶.

3.2 Řízení o schválení narovnání

Řízení o schválení narovnání je proces, během schválením dohody o narovnání mezi obviněným a poškozeným dochází ke konečnému vyřízení trestní věci. O schválení narovnání rozhoduje soud a v přípravném řízení státní zástupce, který bylo toto oprávnění svěřeno novelou trestního řádu provedenou zákonem č. 102/2001 Sb. s účinností 1. 1. 2002 (srov. § 309 odst. 1 TrŘ). Státní zástupce může také narovnání schválit za současného odložení věci v rámci zkráceného přípravného řízení [srov. § 179c odst. 2 písm. g) TrŘ]. V řízení před soudem může soud rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání po:

- přezkoumání obžaloby [srov. § 314c odst. 1 písm. a) TrŘ];

¹⁴⁶ cit. Šámal, 2013, opak. cit., s. 3530.

- v rámci předběžného projednání obžaloby [srov. 188 odst. 1 písm. f) TrŘ];
- v hlavním líčení (srov. § 223a odst. 1 TrŘ);
- mimo hlavní líčení (srov. § 231 odst. 1 TrŘ) a
- od 1. 9. 2012 rovněž v odvolacím řízení [srov. § 257 odst. 1 písm. d) TrŘ]¹⁴⁷.

Soud může narovnáni schválit jak v neveřejném, tak ve veřejném zasedání. Veřejné zasedání je zpravidla nařízeno tehdy, je-li to pro rozhodnutí o schválení narovnáni potřebné, zejména, jak již bylo uvedeno výše, za účelem výslechu obviněného a poškozeného, jejich poučení nebo získání souhlasu s narovnáni (srov. § 231 odst. 2 TrŘ).¹⁴⁸

Oprávnění rozhodnout o schválení narovnáni přísluší v přípravném řízení státnímu zástupce, dále soud, který rozhoduje v prvním stupni a odvolací soud. Oprávněn ke schválení narovnáni naopak není Nejvyšší soud. Příslušnost Nejvyššího soudu je ovšem dána k posuzování narovnáni v případech dovolacího důvodu podle § 265b odst. 1 písm. f) TrŘ. Dovolací důvodem jsou zde situace, kdy bylo nižšími soudy rozhodnuto o schválení narovnáni, aniž byly splněny podmínky pro takové rozhodnutí¹⁴⁹ (více k jednotlivým podmínkám narovnáni v předešlé podkapitole 3.1 Podmínky aplikace narovnáni). Zákonnými podmínkami jsou zde myšleny podmínky uvedené v § 309 odst. 1. Dále případně v § 310 odst. 1 a 2 podmínka výslechu stran a jejich poučení, která bývá částečně řazena mezi zákonné podmínky, ovšem také bývá vnímána jako procesní náležitost řízení o schválení narovnáni. Část odborné veřejnosti¹⁵⁰ přichází v poslední době s úvahami *de lege ferenda*, dle kterých by Nejvyšší soud měl disponovat pravomocí dohodu o narovnáni schválit. Taková pravomocí by mohl Nejvyšší soud „*vyjádřit svůj postoj k aplikaci odklonů a vzhledem ke své autoritě i pomoci s řešením některých problematických otázek a přispět ke sjednocení užívání jednotlivých odklonů*“¹⁵¹.

Podle § 310 odst. 1 TrŘ soud, případně státní zástupce v přípravném řízení, před rozhodnutím o narovnáni vyslechne obviněného i poškozeného. Předem výslechu musí být obviněný a poškození v souladu s ustanovením § 310 odst. 2 TrŘ poučeni o svých právech a o podstatě institutu narovnáni, který bude schválením zamýšlené dohody na trestní věc aplikován, přičemž touto aplikací dojde ke konečnému vyřízení této trestní věci. Vzhledem k tomu, že autor této práce pojal popis zákonných podmínek extenzivně a zahrnul do něj i

¹⁴⁷ Ščerba, 2014, opak., s. 97.

¹⁴⁸ Šámal, 2013, opak., s. 3529.

¹⁴⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 1029/2014 ze dne 27. 8. 2014.

¹⁵⁰ např. ZŮBEK, Jan. *Úvaha k institutu narovnáni a jeho budoucnosti*. Trestněprávní revue. 2015, č. 1., s. 1.

¹⁵¹ cit. ZŮBEK, Jan. *Úvaha k institutu narovnáni a jeho budoucnosti*. Trestněprávní revue. 2015, č. 1., s. 1.

podmínku výslechu a poučení stran předem schválení dohody o narovnání, jsou podrobněji rozebrány v kapitole. Lze se ovšem setkat i s restriktivním pojetím, kdy jsou za zákonné podmínky narovnání považovány pouze ty uvedené v ustanovení § 309 odst. 1 TrŘ a obsah výše uvedených ustanovení § 310 odst. 1 a 2 bývá vnímán spíše jako procesní náležitost řízení o schválení narovnání. Kromě výslechu a poučení obviněného a poškozeného, je nutné v souladu s ustanovením § 309 odst. 1 písm. d) předem schválení narovnání ověřit zda došlo ke složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství¹⁵² (tato zákonná podmínka byla podrobněji rozebrána v podkapitole 3.1.5 Složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestných činů).

Jestliže soud, v přípravném řízení státní zástupce, shledá všechny zákonem stanovené podmínky za splněné, obviněný i poškozený byli náležitě vyslechnuti a poučení a schválení narovnání je vzhledem k okolnostem daného případu účelné a dostačující, vydá rozhodnutí o schválení narovnání. Rozhodnutím dochází k zastavení trestního stíhání. Jedná se o rozhodnutí meritorní, tedy rozhodnutí ve věci samé, které je smyslem samotného řízení¹⁵³. Rozhodnutí o schválení narovnání má formu usnesení (srovnej § 119 odst.1 TrŘ). Jako takové musí obsahovat v souladu s ustanovením § 134 TrŘ obecné obsahové náležitosti usnesení. Mimo tyto obecné obsahové náležitosti, ještě zákon v ustanovení § 311 stanovuje další speciální obsahové náležitosti zvláště pro rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání. Dle těchto zvláštních obsahových náležitostí musí rozhodnutí o schválení narovnání dále obsahovat:

- popis skutku, kterého se narovnání týká včetně jeho právního posouzení;
- výši uhrazené škody či škody, k jejíž úhradě byly provedeny potřebné úkony;
- rozsah bezdůvodného obohacení, který byl vydán nebo k jehož vydání byla učiněna vhodná opatření, případně způsob jiného odčinění újmy vzniklé přečinem;
- výši peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a
- výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin a jehož se narovnání týká.

¹⁵² Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 2. 1998, sp. zn. 11 To 70/98.

¹⁵³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 214.

Nelze si nevšimnout, že některé obsahové body (2–4) představují shrnutí zákonných podmínek [§ 309 odst. 1 písm. b) až d)].

Rozhodnutím o schválení narovnání vzniká v dané věci překážka *rei iudicatae* (věci pravomocně rozhodnuté), neboť součástí rozhodnutí je také výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém je spatřován přečin a pro nějž bylo vedeno trestní stíhání. Další stíhání téhož obviněného pro týž skutek je z toho důvodu nepřipustné, ledaže by bylo v předepsaném řízení zrušeno (srov. § 11 odst. 1 písm. h) TrŘ)¹⁵⁴. Výjimkou v tomto ohledu představuje situace, kdy státní zástupce rozhodl o schválení narovnání ve zkráceném přípravném řízení a věc odložil. V takovém případě ještě nedošlo k zahájení trestního stíhání, a proto nemůže být součástí rozhodnutí ani výrok o jeho zastavení. Tyto případy upravuje ustanovení § 11a písm. a) TrŘ, které stanovuje, že takové rozhodnutí státního zástupce ve zkráceném řízení má za následek nemožnost zahájení trestního stíhání téže osoby pro týž skutek.¹⁵⁵

Podle ustanovení §309 odst. 2 TrŘ je proti tomuto rozhodnutí jako řádný opravný prostředek přípustná stížnost, ke které jsou aktivně legitimováni obviněný a poškozený. Pokud rozhodoval soud pak též státní zástupce. Stížnost má *suspensivní* (odkladný) účinek, čímž vyvolává právní účinky v podobě odložení právní moci napadeného rozhodnutí o schválení narovnání. Nicméně vzhledem k povaze institutu narovnání lze předpokládat, že k využívání opravných prostředků proti rozhodnutí bude docházet jen výjimečně. Rozhodnutí o schválení narovnání je evidováno v Rejstříku trestů jako jiná významná skutečnost pro trestní řízení podle §313 TrŘ ve spojení s §2 odst. 1 RejTr, neboť rozhodnutí o schválení narovnání svým obsahem a smyslem nahrazuje výrok o trestu.¹⁵⁶ Součástí evidence Rejstříku trestů je podle § 2b RejTr vedle evidence odsouzení a narovnání dále také podmíněné zastavení trestního stíhání, podmíněné odložení podání návrhu na potrestání a odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

Jak již bylo zmíněno, rozhodnutí o schválení narovnání vyvolává účinky překážky *rei iudicatae* (věci pravomocně rozhodnuté), tedy nemožnost opětovného trestního stíhání téhož obviněného pro tentýž skutek a zároveň se jedná o rozhodnutí srovnatelné s rozhodnutím o vině. Tyto skutečnosti jsou jedny z důvodů pro potřebu evidence rozhodnutí od schválení narovnání v Rejstříku trestů pro další činnost orgánů činných v trestním řízení případně jiných

¹⁵⁴ Šámal, 2013, opak., s. 3537.

¹⁵⁵ Šámal, 2013, opak., s. 748.

¹⁵⁶ Fenyk, 2015, opak., s. 712.

orgánů, které mají opis z rejstříku k dispozici.¹⁵⁷ Na základě ustanovení § 13 odst.1 RejTr však nedochází k uvádění údajů o rozhodnutí o schválení narovnání ve výpisu z Rejstříku trestů¹⁵⁸, což má nejen zabránit potenciální stigmatizaci obviněného, ale zároveň má tato skutečnost veskrze pozitivní důsledky pro aktivní zapojení obviněného do normálního života například při prokazování bezúhonnosti pro různé účely získání zaměstnání.

3.3 Specifika narovnání v řízení ve věcech mladistvých a v řízení proti právnickým osobám

Narovnání lze jako formu odklonu v trestním řízení rovněž uplatnit i v řízeních v trestních věcech mladistvých a v řízeních proti právnickým osobám.

3.3.1 Narovnání v řízení ve věcech mladistvých

Aplikaci právních předpisů v trestních věcech mladistvých upravuje ustanovení §1 odst. 3 ZSVM. ZSVM je zde v postavení speciality (*lex specialis*) vůči TrŘ.¹⁵⁹ V ustanovení §68 a násl. ZSVM, v oddílu *Zvláštní způsoby řízení*. Ustanovení § 69 ve výčtu vyjmenovává zvláštní druhy řízení, které užít v trestních věcech mladistvých, mezi nimiž lze nalézt i narovnání. Samostatnou právní úpravu narovnání však v ZSVM neobsahuje a věc řeší odkazem na úpravu obecnou, která je obsažena v TrŘ (§ 309 a násl. TrŘ). Aplikace zvláštních způsobů řízení (odklonů), včetně narovnání, v trestních věcech mladistvých je omezeno ustanovením § 68 ZSVM podmínkou dostatečného objasnění skutkového stavu tak, aby se podezření ze spáchání provinění jevilo zcela dostatečným. Zároveň musí být naplněna podmínka připravenosti mladistvého nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků spáchaného provinění. Jinak řečeno je vyžadován pozitivní postoj mladistvého ke spáchanému provinění včetně jeho příčin a následků, který je významný z nejen vzhledem naplnění účelu trestního řízení ve věcech mladistvých, ale i výchovného a preventivního hlediska (další vedení řádného života a předcházení páchaní dalších trestných činů v budoucnu). Jako prostředek prokázání připravenosti mladistvého nést odpovědnost za své jednání může sloužit například písemné prohlášení nebo připravenost či projev snahy o odstranění škodlivých následků provinění.

¹⁵⁷ Šámal, 2013, opak., s. 3526 a 3538.

¹⁵⁸ pozn. Obdobně nejsou uváděny ani údaje z evidence podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání.

¹⁵⁹ NOVOTNÝ, Oto, Adolf DOLENSKÝ, Jirí JELÍNEK a Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. 3. přeprac. vyd., Praha: ASPI Publishing, 2003, s. 365.

Vzhledem k zvýšené ochraně nezletilého je brát zvýšený zřetel na souhlas nezletilého, který by měl být bez jakýchkoli pochybností či nejasností. Současně musí být mladiství náležitě poučen o všech následcích probíhajícího řízení, musí prokázat, že je ochoten dobrovolně a svobodně uzavřít dohodu o narovnání. Ohledně souhlasu s vyřešením trestní věci narovnáním zároveň platí, že za osobu mladistvou tento souhlas musí dát její zákonní zástupci v souladu s §34 TrŘ.¹⁶⁰

Pravděpodobně za účelem širšího uplatňování odklonů v řízení ve věcech mladistvých je v § 60 ZSVM stanovena povinnost policejních orgánů informovat bez zbytečného odkladu o zahájení trestního stíhání mladistvého nejen jeho zákonné zástupce, ale dále Probační a mediační službu a OSPOD. Nicméně i přes tuto skutečnost, je narovnání ve věcech mladistvých, využíváno zcela výjimečně. V období od 1.1. 2008 do 31.12. 2018 bylo narovnání ve věcech mladistvých užito pouze v 5 trestních věcech.¹⁶¹

3.3.2 Narovnání v řízení proti právnickým osobám

Ustanovení o narovnání se použije i v řízení proti právnickým osobám. Stejně jako je v řízeních ve věcech mladistvých *lex specialis* ZSVM, je v případě řízení proti právnické osobě speciálním předpisem ZTOPO a TrŘ se užije jako předpis obecný. ZTOPO nicméně samostatně neupravuje žádnou formu zvláštního způsobu řízení. Podle ustanovení §1 odst. 2 ZTOPO se TrŘ v řízeních proti právnickým osobám použije, není-li to z povahy věci vyloučeno. Tedy i právní instituty obsažené v TrŘ lze aplikovat, pokud není u právnických osob jejich aplikace vyloučena. Zde se ovšem dostáváme k některým sporým otázkám ohledně institutu narovnání, který je svou povahou zaměřen spíše na užití u fyzických osob, což vyplývá například z vymezení některých podmínek nutných pro schválení narovnání. Problematickým se může jevit zejména posuzování velmi subjektivní skutečnosti, jako je například osoba obviněného nebo jeho sociální a existenciální poměry. Nicméně zákon aplikaci narovnání přímo nevylučuje, a rovněž dle odborné literatury lze institut narovnání, i odklony obecně, aplikovat i v případech, kdy je obviněným právnická osoba.¹⁶² Za právnickou osobu vystupuje v řízení její statutární orgán. Pokud je statutárním orgánem pouze jedna osoba a ta je zároveň ve věci stíhána jako fyzická osoba, vyzve soud obviněnou právnickou osobu, aby určila k provádění úkonů v řízení jinou osobu dle §34 odst. 5 ZTOPO.

¹⁶⁰ Šámal, 2013, opak., s. 3516.

¹⁶¹ srovnej. Příloha 5.

¹⁶² JELÍNEK, Jiří a Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: Komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013, s. 3528.

3.4 Využití narovnání v praxi

Odklony se v České republice využívají průměrně v cca v 6-7 % trestních věcí. V Rakousku je odklony řešeno cca 30 % trestních věcí, nicméně tam je aplikace odklonu obligatorní, pokud jsou pro něj splněny podmínky. Na Slovensku se jedná o průměrně cca 20 %. V Polsku pak až 50 %, ovšem tam o odklonech rozhoduje vždy soud, nikdy státní zastupitel.

Roku 2012 byl do trestního řádu rovněž zaveden institut dohody o vině a trestu, kterým však je vyřízen pouze zanedbatelných počet případů. Ve věcech mládeže navíc od roku 2004 konkuruje zvláštní druh odklonu výlučný pouze pro řízení ve věcech mladistvých, kterým je odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Od roku 2011 nebyla schválením narovnání v řízení ve věcech mladistvých soudy vyřízena jediná trestní věc

3.5 Úvahy de lege ferenda

Právní úprava de lege lata je u odklonu narovnání odklonů v trestním řádu je poměrně kusá, obsahuje především podmínky jeho pro aplikaci a několik procesních úprav. Vzhledem k tomu, že odklony jsou v našem právním řádu zavedeny již několik let a jejich využívání stále není tak hojné, jak bylo zákonodárcem předpokládáno. Odklony se v České republice využívají průměrně v cca v 6-7 % trestních věcí. V Rakousku je odklonů využíváno ve zhruba 30 % trestních věcí, nicméně v Rakousku je aplikace odklonu obligatorní, pokud jsou pro něj splněny podmínky. Na Slovensku se jedná o průměrně cca 20 %. V Polsku pak až 50 %, ovšem tam o odklonech rozhoduje vždy soud, nikdy státní zastupitel.

Hlavním problémem se může v české právní kultuře jevit hluboce zakořeněná zásada legality, která tradičně ovládá české trestní řízení. Dle Šámala dosud nedošlo od listopadu 1989 ke změně ve způsobu myšlení v trestní justici. Orgány činné v trestném řízení jsou stále mentálně nastaveny směrem k trestání pachatelů nepodmíněným odnětím svobody spíše než alternativním trestem, odklonům či jakémukoli jinému řešení trestních věcí. Základním předpokladem pro změnu je tedy správná osvěta například formou školení nebo konferencí. Osvěta by měla nicméně začínat již na akademické půdě, kde by studenti měli být vedeni především k moderním trendům v právu, mezi něž odklony a instituty restorativní justice v trestním právu nepochybně patří.

Nejvyšší státní zástupce Zeman klade důraz na komunikaci mezi státním zastupitelem a obhajobou. Nicméně nikde v Evropě údajně neexistuje právní úprava neformální komunikace mezi těmito subjekty. Určitým vztyčným bodem by v této oblasti být Memorandum o součinnosti mezi Nejvyšším státním zastupitelstvím a Českou advokátní komorou, které bylo podepsáno dne 7.12.2018. Policejní orgán a státní zástupce by měli od začátku více vysvětlovat obviněnému možnost využití odklonu a povahu těchto institutů. Obdobně by měli i obhájce náležitě poučovat svého klienta o možnostech odklonů. Dále lze přemýšlet o posílení úlohy mediátora, který by mohl být automatickým účastníkem prvního jednání stran u některých typů méně závažné trestné činnosti. Na druhou stranu i sebereflexe obviněného velmi významně katalyzuje možnost využití odklonu.

Dalším problémem je neschopnost praxe využívat institut narovnání, přitom jde paradoxně o „nejlepší“ odklon pro obviněného, který by měl být využíván více než je tomu nyní. V praxi nastávají velmi často situace, kdy obhájce s určitostí neví, zdali bude jeho klient schopen naplnit všechny podmínky vyžadované pro daný typ odklonu. Navíc, jak již bylo zmíněno výše, komunikace mezi obhajobou a orgány činnými v trestním řízení, případně i poškozeným, není vždy jednoduchá a vyjasňování vzájemných pozic a některých skutečností může velmi složité a časově náročné. Nikdo, tak často nechce riskovat případné snahy o dohodu a vyřízení věci narovnáním či navržením jiného odklonu, neboť s přesností nevědí, jestli je zde reálná šance na úspěšnou aplikaci.

Iniciování jednání o aplikaci odklonu může být také vnímáno jako určitý projev „slabosti“, značící, že si strana v standartním řízení „nevěří“. Toto platí zejména pro dohodu o vině a trestu, v menší míře ovšem i pro odklon narovnání. V prostředí trestního práva totiž stále přetrvává určitá rivalita. Vzhledem k této rivalitě také strany mnohdy nejsou schopni dosáhnout dohody nebo dokonce vůbec ochotni vyjednávat. V případě narovnání mohou dosažení dohody bránit i osoby poškozené, kteří často žádají exemplární potrestání, a to i v případě bagatelních trestných činů.

Jako další důvod vedoucí k nízkému počtu rozhodnutí o schválení narovnání uvádí Nejvyšší státní zastupitelství příliš velký počet formálních podmínek vykazujících pracnost a administrativní náročnost při provádění úkonů před rozhodnutím o narovnání, a zároveň tak zpochybňuje jednu z důležitých funkcí narovnání jako odklonu v trestním řízení, kterou je rychlejší vyřízení věci.¹⁶³ Výše zmíněná administrativní náročnost řízení o narovnání bývá

¹⁶³ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2004 ze dne 6. června 2005*, sp. zn. 7 NZN 602/2005 [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/udaje-o-cinnosti-a-statisticke-udaje/zprava-o-innosti/323>

přisuzována povinnosti (případně zákonné podmínce pro schválení narovnání) soudece, v přípravném řízení státního zástupce provést před rozhodnutím o schválení narovnání výsledk obviněného a poškozeného (srov. § 310 odst. 1 TrŘ). V této souvislosti je kritizována skutečnost, že povinnost výsledku není stanovena rovněž u podmíněného zastavení trestního stíhání. Institut podmíněného zastavení trestního stíhání, tak bývá orgány činnými v trestním řízení upřednostňován a v praxi je mnohonásobně více užíván, ačkoli není ve svém konečném důsledku pro obviněného tak „výhodné“ jako narovnání. (srov. meritorní povaha rozhodnutí o schválení narovnání, které představuje konečné vyřízení trestní věci oproti mezitimní povaze rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního řízení s uložením zkušební doby a možností uložení přiměřených omezení a povinností). Ona „výhodnost“, může na druhou stranu představovat příčinu zdrženlivosti v přístupu k využívání narovnání ze strany orgánů činných v trestním řízení. Jak již bylo zmíněno, narovnání je meritorním rozhodnutím. Součástí rozhodnutí je tedy výrok o zastavení trestního stíhání, čímž vzniká překážka *rei iudicatae* (věci pravomocně rozhodnuté). V případě pochybností o dostatečnosti vyřízení věci odklonem je tak logické zvolit jinou formu. V praxi se často jedná právě o podmíněné zastavení trestního stíhání, tedy formu odklonu, se kterou není spojeno definitivní vyřízení věci (má tzv. mezitimní povahu) a „*u které zůstane možnost trestního stíhání téhož pachatele pro týž skutek ještě po určité době otevřená*“¹⁶⁴.

V neposlední řadě je zmínit právní úpravu narovnání, případně právní úpravu odklonů obecně a jejich vzájemnou konkurenci. Nejvyšší státní zastupitelství ve svých výročních zprávách dlouhodobě poukazuje na zcela výjimečné využívání institutu narovnání jako na důsledek jeho nevhodné právní úpravy a problémy z toho vyplývající.¹⁶⁵ Dlouhodobě problematická byla zejména zákonná podmínka, obviněného složit peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Novelou trestního řádu provedená zákonem č. 193/2012 Sb., s účinností od 1.9.2012, byla tato podmínka modifikována na povinnost obviněného složit peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti. Dle Nejvyššího státního zastupitelství ovšem tato novela odstranila praktické problémy při aplikaci narovnání jen částečně.¹⁶⁶ I přesto nadále představuje povinnost složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, která je jednou ze zákonných

¹⁶⁴ cit. Ščerba, 2014, opak. cit., s. 434 - 435.

¹⁶⁵ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČR. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2015 ze dne 23.června 2016*, sp. zn. 4 NZN 602/2016 [online]. Dostupné z:

http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Zpravy_o_cinnosti/2015/Zprava_o_cinnosti_SZ_za_rok_2015_-_textova_cast.pdf

¹⁶⁶ tamtéž

podmínek (srov. § 309 odst. 1 písm. c) TrŘ) pro schválení narovnání, jednu z příčin spíše sporadického využívání narovnání. Problém spočívá především v tom, že obviněnými je tato podmínka často vnímána jako určitý druh trestu, nikoliv jako výraz reparace veřejného zájmu.

Pro srovnání je nutné uvést, že zákon tuto povinnost jako podmínku pro podmíněné zastavení trestního řízení podle § 309 odst.1 TrŘ neukládá.¹⁶⁷ Snaha o řešení této disproporce, která měla ambici zvýšit užívání institutu narovnání, byla provedena novelizací trestního řádu provedenou zákonem č. 193/2012 Sb.¹⁶⁸, kterou byla úprava podmíněného zastavení trestního stíhání rozšířena o další podmínky v § 307 odst. 2 TrŘ, a to včetně složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti. Ovšem rozšíření podmínek pro podmíněné zastavení trestního stíhání uvedených v § 307 odst. 2 TrŘ se však týká jen případů, u kterých je to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání nebo poměry obviněného a i nadále je tak možné trestní stíhání podmíněně zastavit na základě § 307 odst. 1 TrŘ, tedy bez povinnosti složit peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti. Z tohoto důvodu, patrně ve spojení s menší administrativní náročností a menšími nároky na aktivní zapojení poškozeného, neměla tato změna žádný výrazný vliv na poměr počtu věcí vyřízených narovnáním k podmíněným zastavením trestního.

Řešením, které by sjednotilo úpravu a mohlo potenciálně zvýšit užívání institutu narovnání, by mohlo být jednak odstranění podmínky složit peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti a nadále ji zachovat jen u zvláštní varianty podmíněného zastavení trestního stíhání dle § 307 odst. 2 TrŘ. Další možností je zavést po vzoru podmíněného zastavení trestního stíhání dvě varianty narovnání, u kterého by částka na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti byla podmínkou rovněž jen v případě, pokud by to vyžadovala povaha a závažnost spáchaného přečinu (srov. § 307 odst. 2 TrŘ). Uvažovanou možností, by pak mohlo být i odstranění „dvojkolejnosti“ podmíněného zastavení trestního řízení zrušením § 307 odst. 2 TrŘ a včlenění podmínky povinnosti složit peněžitou částku na pomoc obětem trestné činnosti přímo do § 307 odst. 1, čímž by došlo k úplnému sjednocení úpravy. Nicméně tato varianta by nejspíše nepředstavovala funkční řešení a s nejvyšší pravděpodobností by nevedla k zvýšení užívání odklonů, spíše naopak.

¹⁶⁷ pozn. Složení peněžité částky určené státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti je podmínkou při aplikaci podmíněného zastavení trestního stíhání podle § 309 odst. 2 TrŘ [srovnej § 309 odst.2 a § 309 odst. 2 písm. b)], pouze v těch případech, kdy je to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání.

¹⁶⁸ pozn. Tedy stejnou novelou, kterou byla povinnost obviněného složit peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům jako zákonná povinnost narovnání podle § 309 odst.1 písm. d) nahrazena povinností obviněného složit peněžitou částku určenou státu na pomoc obětem trestné činnosti.

V případě zachování podmínky, by bylo možné uvažovat o alespoň stanovení minimální výše částky a o vytvoření pomocných orientačních přehledů (tabulek). Minimální výše částky není v zákoně upravena, neexistují ani žádné tabulky průměrných částek k těmto účelům skládaných. Tyto by mohly pomoci při správném určování výši vzhledem k povaze různých trestných činů. Orientační přehled výše částek by bylo možné vytvořit průzkumem judikatury, která sumarizuje průměrné částky skládané za tímto účelem. Vznikem takového přehledu (pozn. lze srovnat s přehledy doporučující stanovenou výši výživného na nezletilé dítě) by se mohl soud, případně státní zástupce lépe orientovat a zároveň by bylo poskytnuto vodítko obviněného a poškozeného. Další případnou variantou by mohlo být procentuální propojení výše peněžité částky určené na pomoc obětem trestné činnosti s výší vzniklé škody a bezdůvodného obohacení. Zajímavou alternativu by mohla, po vzoru rakouské právní úpravy, představovat modifikace povinnosti složení peněžité částky na podmínku vykonání obecně prospěšných prací. Takovou modifikací by se nepochybně zvýšila úloha výchovného efektu narovnání, a to zejména u pachatelů činů s vyšší společenskou škodlivostí, u nichž lze ovšem narovnání stále považovat za dostatečné řešení trestní věci. Zároveň by tato změna mohla přispět k překonání vnímání narovnání jako formy odklonu pro majetnější¹⁶⁹ obviněné.¹⁷⁰ V úvahu připadá také přenechání možnosti volby mezi složením peněžité částky a výkonem obecně prospěšných prací obviněnému. Možnost volby mezi těmito dvěma alternativami by sice mohla zvýšit užívání odklonu narovnání v případech, kdy obviněný nemá dostatek finančních prostředků nebo není ochotný tyto prostředky skládat na pomoc obětem trestných činů, na druhou stranu by taková úprava přirozeně zvýhodňovala majetnější pachatele.

A konečně by větší popularitě a rozšíření užívání narovnání v trestním řízení jistě pomohlo i odstranění administrativních a formálních bariér. Pracnost a administrativní náročnost řízení o narovnání spočívá například v povinnosti státního zástupce či soudce provést výslech obviněného a poškozeného ohledně okolností týkající se uzavření dohody o narovnání (srovnej § 310 TrŘ). Je věcí diskuse, zda je takový výslech skutečně nezbytný a to zejména v případech, kdy dochází k uzavření dohody o narovnání za účasti mediátora, který je v dané věci odborníkem a je přítomen dohodovacímu procesu. Taková osoba by měla být způsobilá poskytnout záruky, že k uzavření nedošlo v rozporu se zákonem a potvrdit státnímu zástupci nebo soudci, že k uzavření dohody došlo svobodně a dobrovolně a strany s aplikací

¹⁶⁹ pozn. Mediálně známá a hojně kritizována je například kauza s dotacemi bývalého poslance Petra Wolfa, kdy bylo k vyřízení trestní věci užito narovnání.

¹⁷⁰ uvádí např. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*, op. cit., s. 103.

souhlasí. Odpadla by tak administrativní náročnost celého procesu aplikace narovnání, což by mělo vést k větším tendencím k užívání institutu ze strany orgánů činných v trestním řízení.¹⁷¹

3.6 Shrnutí

V této kapitole byly rozebrány jednotlivé podmínky nezbytné pro schválení narovnání. Po teoretickém rozboru následovala analýza jednotlivých podmínek s poukázáním na vývoj v právní úpravě. Také jsou zmíněny základní aspekty jednotlivých podmínek spolu s jejich důsledky pro konečnou aplikaci odklonu narovnání a jeho užití v praxi.

Tato kapitola zároveň popisuje specifika v řízeních ve věcech mladistvých a v řízeních proti právnickým osobám.

Závěrem kapitoly dochází k zhodnocení současného užívání narovnání v praxi a nastíněny úvahy *de lege ferenda*. Tyto úvahy jsou zaměřeny zejména na optimalizaci právní úpravy a mimoprávní postupy s cílem zvýšení užívání narovnání v praxi, neboť je nezpochybnitelné, že k užívání nedochází v takové míře, jaká byla předpokládána zákonodárcem při včlenění do právního řádu a nedochází, tak k plnému naplnění potenciálu tohoto institutu.

¹⁷¹ pozn. V této části textu byly využity poznámky ze školení v rámci České advokátní komory na téma „Odklony v trestním řízení a dohoda o vině a trestu“ ze dne 7. prosince 2018. Poznámky lze nalézt v příloze 7

4 SROVNÁNÍ S PRÁVNÍ ÚPRAVOU NORSKÉHO KRÁLOVSTVÍ

V rámci principu restorativní justice existuje v Norsku několik možností odklonu, například mimosoudní narovnání ještě před zahájením trestního stíhání (*et utenrettslig forlik*), které funguje jako běžná dohoda mezi dvěma a více stranami, nebo narovnání (*et rettsforlik*).

Úvodem je důležité zmínit několik specifik norského právního systému. V norské právní kultuře je hluboce zakořeněné řešení sporů a právních věcí v rámci komunit. Norské království je tradičně jednou z neprogresivnějších zemí v oblasti zavádění a užívání moderních trendů v trestním právu, alternativních metod a prvků restorativní justice. Oddělení právních odvětví v Norsku není tak ostré jako je tomu v České republice. Toto se týká zejména trestního práva, správního práva (zejm. přestupky) a práva občanského. Norský právní řád nerozlišuje mezi přestupky a trestnými činy. Zároveň některé zejména méně závažné majetkové činy, které mají konfliktní povahu mezi dvěma soukromoprávními subjekty (z českých trestních činů by se typicky jednalo například o trestné činy poškození cizí věci nebo drobné podvody) jsou zpravidla řešeny v rámci civilního soudnictví. V těchto záležitostech, tak nedochází k ingerenci státu jako orgánu veřejné žaloby (stát v těchto případech nepřebírá postavení poškozeného) a je kladen důraz na řešení sporu mezi stranami, kdy je zpravidla preferována smírná forma řešení. Jestliže bývají některé věci, které by v českém právním prostředí byli trestnými činy, řešeny v rámci civilního soudnictví, tak naopak norský právní řád v současnosti nerozlišuje mezi přestupky a trestnými činy. Výrazným znakem je převažující zásada oportunitity, kdy se před norské soudy dostávají jen ty věci, u kterých je to nezbytné, v důsledku čehož není justiční systém přetížen a je umožněno dosáhnout optimální rychlosti a hospodárnosti řízení při současném zachování vysoké kvality. V takovémto systému hraje podstatnou roli vysoká právní kultura a tradice, bez které by nebylo fungování možné.

Pro uplatňování tzv. *mimosoudního řešení sporů* jsou v norském právu klíčové zejména dvě instituce. Jedná se o mediační instituci *forlikrådet*, která se zpravidla nachází se v každé norské obci a její působnost spočívá především k urovnávání sporů v rámci komunity. Působnost se tedy vztahuje spory a právní záležitosti v „civilnější“ oblast. Tedy, jak již bylo zmíněno, jedná se i právě o méně závažné věci konfliktní povahy, které by v českém právním prostředí byly vyřizovány jako trestné činy, dále přestupky a civilní delikty. *Forlikrådet* umožňuje řešení určitých sporů a právních věcí užitím *narovnání ještě před přeložením* (lze volně přeložit také jako „*mimosoudní smír*“) věci této instituci případně soudu a dále, tak *narovnání (smír) v průběhu řízení*. Druhou je pak státní služba *konfliktrådet*, která je více

formální a svou působností orientovaná na oblast trestního věci v norském právním prostředí, které je vnímáno úžeji než je tomu v České republice (jedná se zejména o závažnější trestné činy a ty trestné činy, při kterých jsou poškozeny zájmy státu). V rámci *konfliktrådet* je uplatňována státem řízená *mediace s možností urovnání sporu*. Veškeré uvedené možnosti jsou v norském právním řádu podřazeny pod pojem *mimosoudní řešení sporu* a vykazují značné podobnosti s *narovnáním* v českém právním řádu a svým pojetím s ním korespondují.

Narovnání (*et forlik*) je definováno jako dohoda, jíž se strany shodnou na řešení sporu¹⁷². Tradice v Norsku sahá až ke konci 18. století. Dle nařízení z let 1795 a 1797 předchází sporům pokus o mimosoudní řešení¹⁷³. I dnes je v řadě případů soudních sporů nutné nejprve se pokusit spor vyřešit mimosoudně skrze mediační instituci (*forkliksrådet*)¹⁷⁴, než může dojít k jeho projednávání u soudu, zároveň může každá soudní instance, ke které se strany případně dále odvolají, opět vyzvat k mimosoudní dohodě.¹⁷⁵

Pojem narovnání (*et forlik*) v norštině zahrnuje jak smír před začátkem soudního procesu, tzv. mimosoudní narovnání (*et utenrettslig forlik*), tak narovnání v průběhu soudního řízení (*et rettsforlik*), které přibližně odpovídá českému institutu narovnání. Narovnání v civilních soudních sporech je definováno zákonem ze dne 17. června 2005 č. 90 o mediaci a soudním sporu v občanském soudním řízení (*tvisteloven*)¹⁷⁶ v kapitole 6 o jednání u mediační instituce, tzv. *forkliksrådet*, v kapitole 7 o mimosoudních mediacích a v kapitole 8 o mediacích a smířících jednáních před obecným soudem. Co se týče trestních řízení, nelze využít přímo narovnání (*et forlik*)¹⁷⁷, ale k mediaci je odkazováno v § 30 zákona č. 28 ze dne 20. května 2005 trestního zákoníku, § 71 A zákona č. 25 ze dne 22. května 1981 trestního řádu a zákon č. 3 ze dne 15. května 1991 zákona o radě řešení konfliktů (*konfliktsrådloven*)¹⁷⁸.

Narovnání (*et forlik*) je stranám navrženo v příloze k soudní obsílce, kterou strany konfliktu obdrží¹⁷⁹. Proces je zpravidla zahájen, pokud obě strany souhlasí. Pokud dojde ke smírnému řešení v průběhu soudního řízení, je sepsán protokol, který strany podepíší, a dojde k zastavení řízení. *Rettsforlik* má stejnou platnost jako běžný rozsudek, proti kterému může v

¹⁷² NORGES DOMSTOLER. *Forlik*. [online]. Dostupné z: <https://www.domstol.no/no/verktoy/juridisk-ordliste/f/Forlik/>

¹⁷³ STORE NORSKE LEKSIKON. *Forliksråd*. [online]. Dostupné z: <https://snl.no/forliksr%C3%A5d>

¹⁷⁴ LOVDATA. *Forlik*. [online]. Dostupné z: <https://lovdata.no/artikkel/forlik/80>

¹⁷⁵ STORE NORSKE LEKSIKON. *Forliksråd*. [online]. Dostupné z: <https://snl.no/forlik>

¹⁷⁶ LOVDATA. *Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*. [online]. Dostupné z: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-90>

¹⁷⁷ NORGES DOMSTOLER. *Rettsmekling*. [online]. Dostupné z: <https://www.domstol.no/no/sivil-sak/sakstyper/Rettsmekling/>

¹⁷⁸ LOVDATA. *Forlik*. [online]. Dostupné z: <https://lovdata.no/artikkel/forlik/80>

¹⁷⁹ NORGES DOMSTOLER. *Rettsmekling*. [online]. Dostupné z: <https://www.domstol.no/no/sivil-sak/sakstyper/Rettsmekling/>

určitých případech strana podle *tvisteloven* podat žalobu¹⁸⁰. Mediátorem mezi stranami je obvykle soudce, ale může pověřit i některého soudního mediátora, nebo, se souhlasem stran, jiného mediátora, případně i jeho asistenta.

V současné době existuje v zemi již zmiňovaná mediační instituce s omezenou pravomocí, *forlikrådet*. Ta se zabývá mediací a může v případě méně závažných činů a právních věcí (od roku 2005 nerozlišuje norský trestní zákoník mezi přestupky a trestnými činy¹⁸¹) i vynést rozsudek. Do roku 2005 šlo o nejnižší soudní instanci. Významná část sporů je nejprve předložena *forklikrådet*, než může dojít k soudnímu řízení. Existují ale výjimky, kterými se *forlikrådet* nemusí zabývat. Mimo jiné jde o případy, kdy škoda přesahuje 125 000 NOK, v případě určování otcovství, žalobám proti státu nebo obci, nebo v soudních sporech týkajících se patentů¹⁸². *Forlikrådet* se zpravidla nachází se v každé obci (v Norsku se nachází 422 obcí, tzv. *kommuner*¹⁸³). Současnou definici a pravidla fungování této instituce nalezneme v zákoně č. 90 z roku 2005 o soudních sporech.¹⁸⁴ Norský statistický úřad uvádí, že za rok 2017 *forlikrådet* „ulehčilo“ zbytku soudního systému o 77 265 případů¹⁸⁵. Oproti tomu státní služba *konfliktrådet* poskytuje mediační pomoc zejména v trestním řízení. *Konfliktådet* se v roce 2018 zabýval celkovým počtem 7 864 trestních věcí¹⁸⁶, přičemž organizačních složek *konfliktådet* se v Norsku nachází 22.

4.1 Shrnutí

Výhodou smírného mimosoudního řešení je, že je snazší, rychlejší a levnější, než běžné soudní řízení. Navíc probíhá za zavřenými dveřmi, další výhodou je tedy i vyhnutí se případné publicitě¹⁸⁷. Tato metoda je také především přínosná pro osoby, které spolu i po vyřešení konfliktu budou nadále v kontaktu, například sousedy nebo spolupracovníky. Strany přistoupí na kompromis a není mezi nimi vítězů nebo poražených, důležité je řešení, které je pro všechny přijatelné.

¹⁸⁰ LOVDATA. *Forlik*. [online]. Dostupné z: <https://lovdata.no/artikkel/forlik/80>

¹⁸¹ STORE NORSKE LEKSIKON. *Forseelse*. [online]. Dostupné z: <https://snl.no/forseelse>

¹⁸² STORE NORSKE LEKSIKON. *Forlikråd*. [online]. Dostupné z: <https://snl.no/forlikr%C3%A5d>

¹⁸³ WIKIPEDIA. *Norges kommuner*. [online]. Dostupné z: https://no.wikipedia.org/wiki/Norges_kommuner

¹⁸⁴ STORE NORSKE LEKSIKON. *Forlikråd*. [online]. Dostupné z: <https://snl.no/forlikr%C3%A5d>

¹⁸⁵ SFN. *Forlikrådet*. [online]. Dostupné z: http://www.forlikraadet.no/index.php?page_id=2032

¹⁸⁶ KONFLIKTRÅDENE. *Flere får ungdomsstraff*. [online]. Dostupné z: <https://trd.by/aktuelt/2019/01/10/Konfliktr%C3%A5dene-%E2%80%93-Flere-f%C3%A5r-ungdomsstraff-18217330.ece>

¹⁸⁷ NORGES DOMSTOLER. *Rettsmekling*. [online]. Dostupné z: <https://www.domstol.no/no/sivil-sak/sakstyper/Rettsmekling/>

Celkově lze říci, že mimosoudní a smírná řešení sporů mají v Norsku mnohem větší tradici než je tomu v České republice, z čehož pramení i hojně užívání. Dále bývají strany v Norsku k mediaci a smírnému mimosoudnímu vyřešení věcí více “tlačeny“. Obdobně jako v České republice je vyžadován souhlas stran (někdy též v negativní podobě formou nevyjádření nesouhlasu), přičemž obecně lze říci, že v norské společnosti je výrazně větší ochota a snaha takto právní věci řešit. Určitou podobnost lze shledat v existenci specializovaných institucí. V České republice tuto instituci představuje státní Probační a mediační služba, v Norsku se jedná o *forkliksrådet* a zejména *konfliktrådet*, která je svým pojetím české Probační a mediační službě bližší. Oproti Probační a mediační službě má však *konfliktrådet* podstatnější postavení, co se mimosoudní i soudní mediace a vyřizování méně závažných trestných činů týče.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo poskytnout ucelený pohled na právní úpravu odklonů, a to s důrazem na detailní analýzu narovnání v trestním řízení a kritické zhodnocení jeho stávající právní úpravy. Naplnění tohoto cíle ovšem nespočívalo pouze v popisu a rozboru zákonné úpravy, ale bylo doplněno o poznatky z praxe, statistické údaje a vybranou judikaturu vztahující se k danému tématu. Domnívám se, že se mi uvedené cíle podařilo naplnit. Za odpovídající výsledek praktické části práce považuji to, že jsem systematicky popsal a analyzoval jednotlivé zákonné podmínky. Současně jsem shrnul statistické údaje využití institutu na narovnání v trestním řízení. Tyto údaje jsem srovnal se statistickými údaji ostatních alternativních postupů v trestním řízení a na těchto jsem dokázala analyzovat jejich možné příčiny. Dále jsem nastínil vlastní úvahy *de lege ferenda*. Tyto úvahy jsem zaměřil zejména na možnou optimalizaci právní úpravy a dalších postupů, které by mohly pomoci ke zvýšení užívání narovnání v trestním právu. A konečně jsem provedl deskripci, včetně snahy o komparaci s právní úpravou v Norském království.

Po důkladném studiu narovnání v trestním řízení jsem dospěl k názoru, že v případě tohoto institutu nedochází k plnému naplnění potenciálu tohoto institutu a to ani vzdáleně. Domnívám se, že je to škoda, neboť širší užívání tohoto institutu by mohlo představovat přínos jak pro justiční systém, tak pro celou společnost.

Realizace této práce mi přinesla širší a detailnější přehled o odklonech a o možnostech alternativních postupů v trestním řízení. Téma mé diplomové práce mě velice zaujalo a do budoucna bych se mu ráda věnovala i nadále. Bylo by zajímavé objevovat nové možnosti a souvislosti nejen v rámci institutu narovnání v trestním řízení, ale i v odklonech a dalších alternativních postupech v trestním řízení celkově.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK V TEXTU

ČR – Česká republika

OSN – Organizace spojených národů

EU – Evropská unie

USA – Spojené státy americké (United States of America)

UK – Spojené království Velké Británie a Severního Irska (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)

AIDP - Mezinárodní společnost pro trestní právo (Association Internationale de Droit Pénal)

OSPOD – orgán sociálně – právní ochrany dětí

EÚLP – Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (zkráceně Evropská úmluva o ochraně lidských práv)

LZPS – usnesení č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

TrZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

TrŘ – zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

ZSVM – zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

ZTOPO – zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (zákon o trestní odpovědnosti právnických osob)

RejTr - zákona č. 269/1994 Sb., zákon o Rejstříku trestů

ZMPS - zákona č. 257/2000 Sb., zákon o probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších

předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o probační a mediační službě)

POUŽITÁ LITERATURA A DALŠÍ PRAMENY

Monografie, učebnice, komentář

FENYK, Jaroslav, Dagmar CÍSAŘOVÁ, Tomáš GŘIVNA a kol. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2015. ISBN 978-80-7478-751-5.

FRYŠTÁK, Marek. *Trestní právo procesní*. 3., aktualizované vydání, Praha: KEY Publishing, 2012. ISBN 978-80-7418-160-3.

GERLOCH Aleš, *Teorie práva*. 7. Aktualizované vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1.

HULMÁKOVÁ, Jana, 2013. *Trestání delikventní mládeže*. V Praze: C.H. Beck. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-87576-30-4.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK Jiří, Jiří HERCZEG. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob: Komentář s judikaturou*. 2. aktualizované a přepracované vydání. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-43-4.

KARABEC, Zdeněk, 2003. *Sborník restorativní justice*. 1.vydání, Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. ISBN 978-80-7400-465-0.

KARABEC, Zdeněk. 2003. *Koncept restorativní justice*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. str. 146. Sv. Sborník příspěvků a dokumentů. 80-7338-021-8.

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ, A., Jiří JELÍNEK, Marie VANDUCHOVÁ. *Trestní právo hmotné – I. Obecná část*. Praha: ASPI Publishing, 2003. ISBN 978-80-7502-236-3.

SOTOLÁŘ, Alexander, František PÚRY, Pavel ŠÁMAL. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1.vydání, Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 8071793507.

ŠÁMAL, Pavel a Tomáš GŘIVNA. *Trestní řád: komentář*. 7., doplněné a přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel, Jan MUSIL, Josef KUČHTA, Marek FRYŠTÁK a Věra KALVODOVÁ a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání, Praha: C.H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL Pavel, Tomáš GRIVNA, Oto NOVOTNÝ, Jiří HERCZEG, Marie VANDUCHOVÁ, Rudolf VOKOUN a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání, Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Vyd. 2, Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-87576-93-9.

ŠČERBA, Filip. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. Praha: Leges. Praktik (Leges), 2012. ISBN 978-80-87576-30-4.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Irena PELIKÁNOVÁ, Robert PELIKÁN, Alena BÁNYAIOVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-638-9.

ŠVESTKA, Jiří, Jan DVOŘÁK, Josef FIALA, Jiří HRÁDEK, Petr VOJTEK, Petr HAJN a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VII*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-631-0.

ŠTERN, Pavel, Lenka OUŘEDNÍČKOVÁ a Dagmar DOUBRAVOVÁ. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

VÁLKOVÁ, Helena, Jiří KUČHTA a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 2, Praha: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-429-2.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů*. Praha: Grada, 2016, ISBN 978-80-247-4849-8.

Odborné články, periodika

NEZKUSIL, J. Odsklon v trestním řízení. *Karlovarská právní revue*. 2005, č. 2.

NEZKUSIL, J. Narovnání jako forma odklonu. *Právník*. 2007, č. 10

PIPEK, Jiří. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*. 2004, č. 11.

PROCHÁZKOVÁ, Eva. Dohoda o vině a trestu. *Soudce*. 2013, roč. 15, č. 4.

PROVAZNÍK, Jan. Odklony v českém trestním řízení – úvahy před možnou rekodifikací. *Trestněprávní revue*, Praha: C. H. Beck, 2016, roč. 14, č. 4.

ROZUM, Jan, Jan VŮJTĚCH a Petr KOTULAN. Výzkum institutu narovnání: výzkum uskutečněný v rámci programu účinky transformace trestního zákonodárství na stav kriminality a zvyšování efektivnosti justice ve vztahu k bezpečnosti občanů v horizontu roku 2000. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999.

RIZMAN, Stanislav; SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel. K problematice zvláštních alternativních druhů trestního řízení. I., II. a III. část. *Trestní právo*, 1997.

SUCHÝ, O. Odklon v trestním řízení. *Právník*. 1991, č. 3

VANTUCH, P. Narovnání v trestním řízení a právo na obhajobu. *Právní rozhledy*. 1998, č. 8.

ZŮBEK, Jan. Úvaha k institutu narovnání a jeho budoucnosti. *Trestněprávní revue*. 2015, č. 1.

Právní předpisy

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 3 ze dne 15. května 1991 zákona o radě řešení konfliktů

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)

Zákon č. 25 ze dne 22. května 1981, trestní řádu

Zákon č. 28 ze dne 20. května 2005, trestní zákoník

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90 z roku 2005, o soudních sporech

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku

Zákon č. 152/1995 Sb.

Zákon č. 193/2012 Sb.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě

Zákon č. 265/2001 Sb.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství

Zákon č. 283/2004 Sb.

Zákon č. 298/2016 Sb., o Rejstříku trestů.

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 41/2009 Sb.

Důvodový zpráva k zákonu č. 152/1995 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 193/2012 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2000 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/1993 Sb.

Ostatní

EVROPSKÁ KOMISE. *Policejní a justiční statistiky*. [online]. Dostupné z:

https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en

KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). 2008 [online]. Dostupné z:

<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Východiska a principy nového trestního řádu. 2014 [online]. Dostupné z:

<http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

Judikatura

Rozhodnutí č. 41/76 Sb. rozh, tr.

Rozhodnutí ESLP: CASE Riccardi Pizzami v. Italy - Application no. 62361/00

Rozhodnutí 4 Tz 156/2003

Rozsudek sp. zn 5 Tz 44/2014 ze dne 12. 11. 2014

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 11 Tdo 344/2017, ze dne 27.9.2017

Usnesení 11 Tdo 1202/2008

Usnesení 11TDO 1029/2014 NS ČR

Internetové zdroje

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. Česká národní skupina Mezinárodní společnosti pro trestní právo [online]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/aidp_o.html

KOMISE PRO NOVÝ TRESTNÍ ŘÁD. Věcný záměr zákona o trestním řízení soudním (trestní řád). 2008 [online]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=4980&d=281460>

KONFLIKTRÅDENE. [online]. Dostupné z: <https://trd.by>

MUSIL, Jan. Rychlost trestního řízení [online].

LOVDATA. [online]. Dostupné z: <https://lovdata.no>

MUSIL, Jan. Dohody o vině a trestu jako forma konsenzuálního trestního řízení. 1. Novátorské legislativní návrhy českého Ministerstva spravedlnosti [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=34656&doctype=ART>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Prevence kriminality [online]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/web-o-nas-prevence-prevence-kriminality.aspx>

NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ ČESKÁ REPUBLIKA. Odklony v trestním řízení [online]. Dostupné z: <http://www.nsz.cz/index.php/cs/prubeh-rizeni-v-trestnich-a-netrestnich-vecech/odklony-v-trestnim-izeni>

NORGES DOMSTOLER. [online]. Dostupné z: <https://www.domstol.no>

NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK. Bezdůvodné obohacení [online]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/nahrada-ujmy/konkretni-zmeny/bezduvodne-obohaceni>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. Probační a mediační služba České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/>

SFN. [online]. Dostupné z: <http://www.forlik سراadet.no>

STORE NORSE LEXIKON. [online]. Dostupné z: <https://snl.no>

ŠČERBA, Filip. K odklonům uplatňovaným ve zkráceném přípravném řízení. Bulletin advokacie, 2006, č. 5 [online]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-odklonum-uplatnovanym-ve-zkracnem-pripravnem-rizeni#ftn2>

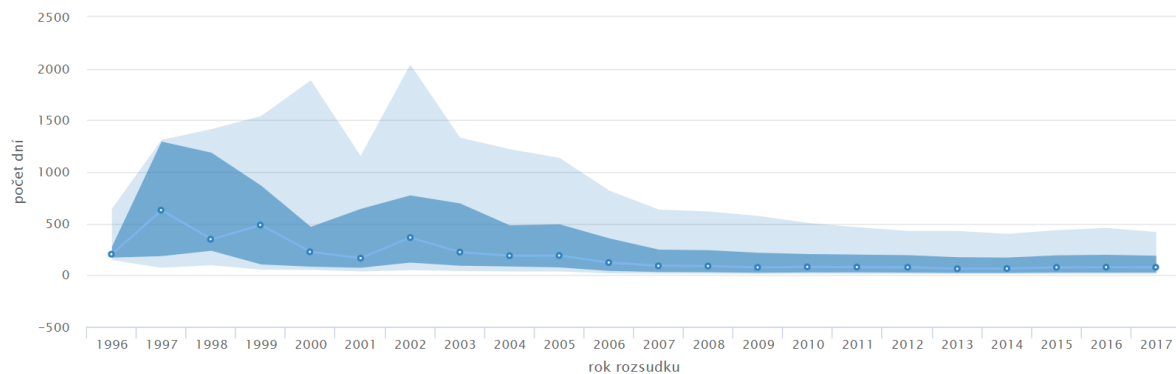
TIBITANZLOVÁ, Alena. Pojem „odklon v trestním řízení“ aneb skutečně je možné za formu odklonu v trestním řízení považovat i trestní příkaz a dohodu o vině a trestu?. Bulletin – advokacie.cz [online]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pojem-odklon-v-trestnim-rizeni-aneb-skutecne-je-mozne-za-formu-odklonu-v-trestnim-rizeni-povazovat-i-trestni-prikaz-a-dohodu-o-vine-a-trestu#ftn2>

VĚTROVEC, Vladislav, Libor NEDOROST, Jana OTOUPALÍKOVÁ. Restorativní a retributivní justice. [online]. 2005. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy Univezity: Katedra sociální pedagogiky. Dostupný z: http://www.ped.muni.cz/wsocedu/virtual/pdf/Nedorost_Mediac2-3%20-ASPI%20restorativeretribut.pdf

PŘÍLOHY

Příloha 1

Obrázek 1 Kolik dnů uplyne od zahájení stíhání do rozsudku (všechny trestné činnosti)

Graf převzat z https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rychlost-justice-data_1808270600_cib. Zdroj statistik www.ec.europa.eu zpřístupněno z policejních a justičních statistik https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/eu-justice-scoreboard_en.

Příloha 2

Tabulka 1 Přehled vyřízení trestních věcí schválením dohody o vině a trestu okresními soudy České republiky v letech

Rok	Vyřízeno schválením dohody o vině a trest
2018	90
2017	76
2016	93
2015	72
2014	70
2013	72

Zdroj: JUSTICE.CZ. Statistické ročenky kriminality a soudních agend. [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.just>

Příloha 3

Tabulka 2 Přehled a srovnání vyřízení trestních věcí schválením dohody o vině a trestu ve srovnání s narovnáním okresními soudy na území České republiky v letech 2014-2018

Rok	Vyřízeno schválením dohody o vině a trestu	Vyřízeno narovnáním
2018	90	45
2017	76	49
2016	93	35
2015	72	51
2014	70	71
Celkem za 2014-2018	401	251
Průměr za rok	80,2	50,2

Zdroj: JUSTICE.CZ. Statistické ročenky kriminality a soudních agend.[online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.jus>

Příloha 4

Tabulka 3 Trestní příkazy, podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu - OS

	Počet osob					
	vyřízeno vrácením státnímu zástupci	vyřízeno odmítnutím návrhu na potrestání	vyřízeno trestním příkazem	vyřízeno podmíněným zastavením	vyřízeno narovnáním	vyřízeno schválením o vině a trestu
Hlavní město Praha	45	14	5132	291	1	1
Středočeský	45	14	5041	171	0	2
Jihočeský	36	4	2759	177	12	0
Západočeský	16	16	3459	77	1	30
Severočeský	48	11	6377	204	3	11
Východočeský	28	4	3884	165	0	23
Jihomoravský	53	10	6238	168	4	19
Severomoravský	35	8	7258	284	24	4
Celkem	306	81	40148	1537	45	90

Zdroj: JUSTICE.CZ. Statistické ročenky kriminality a soudních agend. [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-agend.html>.

Příloha 5

Tabulka 4 Přehled vyřízení trestních věcí narovnaním u mladistvých osob okresními soudy České republiky v letech 2008-2018

Rok	Vyřízeno schválením dohody o vině a trest
2018	3
2017	0
2016	0
2015	0
2014	0
2013	0
2012	0
2011	1
2010	0
2009	1
2008	0

Zdroj: JUSTICE.CZ. Statistické ročenky kriminality a soudních agend. [online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.just>

Příloha 6

Tabulka 5 Přehled a srovnání vyřízení trestních věcí podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním a schválením dohody o vině a trestu okresními soudy České republiky v letech 1998-2018

Rok	Vyřízeno podmíněným zastavením trestního stíhání	Vyřízeno narovnáním	Vyřízeno schválením dohody o vině a trestu
2018	1537	45	90
2017	1791	49	76
2016	1903	35	93
2015	1930	51	72
2014	2004	71	70
2013	2007	79	72
2012	1891	71	8 (v období od 1.10.2012 do 31.12. 2012)
2011	1709	69	-
2010	1624	79	-
2009	1732	87	-
2008	1903	90	-
2007	2150	121	-
2006	2279	168	-
2005	2455	166	-
2004	2623	198	-
2003	3554	249	-
2002	3763	342	-
2001	3589	242	-
2000	3294	248	-
1999	2715	212	-
1998	1735	140	-

Zdroj: JUSTICE.CZ. Statistické ročenky kriminality a soudních agend.[online]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>; Tabulkové přehledy o vyřizování soudních agend. Cslav.justice.cz [online]. Dostupné z: <http://cslav.just>

Odklony v trestním řízení a dohoda o vině a trestu 7. prosince 2018, Justiční areál Na Míčáncích

Školení se za [redacted] zúčastnili Mgr. [redacted], vedoucí advokát, a
Mgr. [redacted]

Pavel Zeman (NSZ)

- Klade důraz na komunikaci mezi SZ a obhajobou.
- V Evropě, a pravděpodobně ani jinde na světě, neexistuje právní úprava neformální komunikace mezi těmito subjekty.
- Dnes podepsáno **Memorandum o součinnosti** mezi Nejvyšších státním zastupitelstvím a Českou advokátní komorou.

Pavel Šámal (NS)

- Od listopadu 1989 dosud nedošlo ke změně ve způsobu myšlení, OČTŘ jsou stále mentálně nastavené směrem k trestání pachatelů nepodmíněným odnětím svobody spíše než alternativním trestem, odklonům či jakémukoliv jiném řešení trestních věcí.
- Soudy zároveň neumí ukládat alternativní tresty citlivě a smysluplně – často uloží několik alternativních trestů zároveň, a následně je přeměňují na nepodmíněný trest odnětí svobody.
- Advokát musí náležitě poučovat svého klienta i o možnostech odklonů.

Trestní příkaz

- V současné době je nadužíván trestní příkaz, daly by se více využívat odklony.
- Otázka odporu poškozeného proti trestnímu příkazu: není to výhodné, není to systémové – byla by to jediná možnost, kdy by poškozený mohl brojit proti výroku o vině (proti klasickému rozsudku takovou možnost také nemá).

Dohoda o vině a trestu

- DOVT není příliš využívána, SZ se trochu brání (pokyn NSZ č. 8/2009, přednost má veřejné projednání věci), na Slovensku naopak prosazují, aby se uzavíralo.
- *Reformationis in peius* – zavést u trestního příkazu? již vyřešila judikatura, není třeba legislativně měnit, trestní příkaz je ve své podstatě navíc určitá nabídka pro obviněného, jak věc vyřešit rychle a bez dokazování.
- U DOVT: *de lege ferenda* rozšířit možnost uzavření i u zvlášť závažných zločinů (což by mělo zejména význam u závažné ekonomické kriminality).
- *De lege ferenda*: vypustit důvod nutné obhajoby, dohoda se sjednává stejně spíše u zločinů (u přečinů se používá většinou odklon), takže tam je stejně ještě souběžně jiným důvod nutné obhajoby.
- *De lege ferenda*: k zabránění motivace obhájců prodlužovat trestní řízení zvýšit tarifní hodnotu úkonů, pokud dojde ke sjednání dohody o vině o trestu.

- *De lege ferenda*: lze uvažovat i o množnosti zavést pouze dohodu o vině - řízení by pak probíhalo pouze o trestu.

Podmíněné zastavení trestního stíhání

- Při PZTS se nezapočítává čas zadržení řídičského průkazu, *de lege ferenda* změnit, aby odklon byl výhodnější než odsuzující rozsudek.
- Zkušební doba podmíněného zastavení (až 5 let) je příliš dlouhá, věc se tak s obviněným dlouho táhne.

Narovnání

- Naprostá neschopnost praxe využívat tento institut (*potvrzují komentáře posluchačů*).
- Přitom jde o nejlepší odklon pro obviněného, měl by se využívat více.

Tomáš Sokol

- Odklony a DOVT by se měly více využívat. Sice prolamují zásadu materiální pravdy, neboť se obviněný formálně doznává/formálně prohlásí, že spáchal skutek, na druhou stranu se jedná o racionalizaci trestního řízení.

Tomáš Palavský (NSZ)

- Odklony se využívají cca v 6-7 % trestních věcí. Dohod o vině a trestu je pak cca 150 ročně.
- V Rakousku je odklonů cca 30 %, nicméně tam je aplikace odklonu obligatorní, pokud jsou pro něj podmínky, na Slovensku cca 20 %, v Polsku 50 %, ale tam o odklonech rozhoduje soud, nikdy SZ.
- Odklony jsou aplikovány přibližně v poměru 3:1 ve prospěch SZ.
- V případě, kdy soud rozhoduje trestním příkazem, nemá soudce žádné informace o tom, jaký trest státní zástupce požaduje, tudíž by se měl uvádět již v podané obžalobě.
- Je zde zároveň problém s vnímáním odklonů veřejností, protože veřejnost si odklon interpretuje jako že „pachatel unikl trestu“, popřípadě že „boháč se z trestu vykoupil“.
- V případech trestné činnosti v dopravě jsou odklony využívány ve 40-50 % případů, pokud nicméně věc dojde k soudu, jsou zprošťující rozsudky velmi vzácné.

Miroslav Rákosník (místopředseda OS Praha 8)

- Neformální komunikace není nikde upravena.
- Je to na osobní odvaze každého soudce, zdali bude takto komunikovat. Rovněž by měl nabádat strany, aby spolu v tomto duchu komunikovaly.
- Drtivou většinu odklonů na PS Praha 8 realizují dva služebně nejmladší soudci.

Pavel Pukovec (náměstek NSZ)

- Policejní orgán a SZ by měli od začátku více vysvětlovat obviněnému možnosti odklonů.

Vladimír Hakl (MSZ Praha)

- Toto je historická chvíle.
- Odklony vnímá jako alternativu k beznadějnému zápolení o zprošťující rozsudek.
- Sebereflexe obviněného velmi významně katalyzuje možnost využití odklonu.
- Dohoda o vině a trestu má pro obviněného mnohdy smysl jen v případě, kdy může významně licitovat o výši trestní sazby, snížení trestu o rok či dva pro něj nejsou dost atraktivní ve srovnání s šancí na zprošťující rozsudek.

Mária Petrovková (OS Praha 2)

- Problém v případě narovnání je s poškozenými, kteří často žádají exemplární potrestání. .